

Original Research

***Modelling Drivers Affecting Intergenerational Social
Mobility of Women in Dehloran City***

Masoumeh Bagheri¹

Ali Boudaghi²

Frouzan Karami³

Abstract

This article aims to investigate the predictors affecting intergenerational social mobility among women in Dehloran city. The method of this research is a survey and the data collection tool is a questionnaire. The statistical population of the study includes all women in Dehloran city. The samples included 373 women who were selected using Cochran's formula. In terms of time, this research was conducted in 2019-2020. Research instruments include the standard scale of social capital by Goshal and Nahapiet (1998), Lotfi's Destiny Scale (2008), Hezar Jaribi's Social Justice Scale (2011), Foroutan's Gender Stereotypes Scale (2016) and a researcher-made questionnaire to measure the intergenerational social mobility and media consumption. The validity and reliability indices of the model measurement section show that the model has a desirable goodness of fit. The results of structural equation modelling have also confirmed the effect of the variables of social capital, media consumption, destiny, gender stereotypes and the sense of social justice on the intergenerational social mobility of women. The results of the study indicate that the media consumption variable has the greatest impact on intergenerational social mobility, then, variables of destiny, gender stereotypes, sense

---

1. Associate Professor, Department of Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. m.bagheri@scu.ac.ir. (**Corresponding Author**)

2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. A.Boudaghi@scu.ac.ir

3 . M.A in Sociology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. karamifrouzan7729@gmail.com

Submit Date: 2022/28/01

Accept Date: 2022/22/04

of social justice and social capital are ranked. Also, research variables were able to explain 30.9% of the intergenerational social mobility changes.

Keywords

Intergenerational Social Mobility, Media Consumption, Feeling of Social Justice, Gender Stereotypes.

Introduction

Today, one of the most important criteria for measuring the level of development in a country is the status and prestige of women. Women not only play an important role in achieving social and political development but also due to their active and constructive role in society, they can accelerate the process of economic development and increase the social justice level (Kalantari & Ghaemi Zadeh, 2003). In a sense, paying attention to the women in society is a main requirement for achieving sustainable development. Therefore, paying attention to women's social mobility is essential (Suleiman Pour Omran & Shirazi, 2017: 110).

If mobility opportunities are available to individuals within a society, they will be able to achieve their desired and worthy position by acquiring the necessary expertise, skills and qualifications. While in a closed system, people's effort and acquired characteristics such as education and training have no role since there is no possibility of promotion and mobility (Masoumi Rad & Naebi, 2015:104). In complex societies, changes in social mobility rates mainly depend on changes in job and educational structures (Luke&Munshi, 2011:2). By having a job, women can potentially increase their power in the family, as well as change the probable opportunities of their children in the future (LuKe&Munshi, 2011:1). Despite the women's participation benefits for the promotion of a society, the employment statistics in Iran show that gender discrimination leads to the marginal position of women in the labour market (Rafatkah &Khairkhah, 2013:131), and inequality of opportunity persists (Muller&Pollak, 2015:3). Also, it makes it impossible to make good use of the capabilities of women. Although the research on intergenerational social mobility has placed great emphasis on men, in recent years more attention has been paid to patterns of mobility among women. In Iran, due to the weakness of sociological research conducted in the past, which has paid more attention to men, the issue of

intergenerational social mobility of women, especially in Dehloran city and its related factors has received less attention. Disregarding the underlying factors of intergenerational social mobility of women in Dehloran city, multilevel empowerment, enjoying social opportunities, social justice, hope for future careers, life satisfaction and in a sense, economic and social development indicators will face some challenges. Accordingly, the present study intends to investigate the effect of social capital, media consumption, destiny, gender stereotypes, and the feeling of social justice on the intergenerational social mobility of women in Dehloran city.

Methodology

This article aims to model the predictors affecting the intergenerational social mobility of women in Dehloran city. The method of this research is a survey and the data collection tool is a questionnaire. The statistical population of the present study includes all women in Dehloran city. They were 20311 women from whom 373 women were selected using a Cochran formula. In terms of time, this research was conducted in 2019-2020.

Findings

The results of structural equation modelling have also confirmed the effect of the variables of social capital, media consumption, destiny, gender stereotypes and the sense of social justice on the intergenerational social mobility of women. The results of the study showed that the variable of media consumption has the greatest impact on intergenerational social mobility and then the variables of destiny, gender stereotypes, sense of social justice and social capital are ranked. Also, research variables were able to explain 29.5% of the intergenerational social mobility changes.

Result

Social mobility is one of the most important topics in sociology that explains the system of stratification, social change, and the process of sustainable development, the determination of the inequality rate, injustice and also identification of discrimination patterns. In this study, we have examined the effect of social capital, media consumption, destiny, gender stereotypes and the

sense of social justice on the intergenerational social mobility of women in Dehloran were studied. The results of the present study showed that an increasing rate of social capital among the respondents leads to high intergenerational social mobility. This finding is consistent with the results of Amini Kho (2017), Lin and Huang (2005) and Arup Mitra (2007). Therefore, the more women have mutual understanding, trust, cooperation, commitment and close relationship, their social mobility will be at a higher level. In the theory of social capital, Coleman also considers the family as a source of benefits that are achieved through membership in networks and groups. The findings of the present study also showed that the structure of media consumption, compared to other variables, has a greater impact on the intergenerational social mobility of women. That is, the higher the media consumption of the respondents, the higher the intergenerational social mobility among them. The results of this study are consistent with Amini Kho (2017). In this regard, Gerbner (1960) believes that the duration of people's membership in virtual social networks affects user preferences; when the membership period is longer, the effect will be more than ever. According to the research findings, the effect of the determinism variable on the intergenerational social mobility variable was significant (Sig= -0.320). That is, if the respondents have more tendency towards density, their intergenerational social mobility of them will decrease.

References

- Aminikho, M. (2016). *The state of social mobility of rural-urban migrants and its relationship with the type of migration and some social and demographic factors in the cities of Yasouj and Madawan*. Master's thesis, Faculty of Humanities, Yasouj University, Iran. (In Persian)
- Arown, R. (2003). *Basic stages of thought in sociology* (Mansour Vousoghi). Tehran, Scientific and Cultural Publications. (In Persian)
- Babaiefard, A. & Heydariyan, A. (2017). Investigating the effect of cultural capital on students' academic achievement. *Journal of social sciences ferdowsi university of mashhad*, 12(1), 117-142. (In Persian)
- Breen, R. (2004). *Social Mobility in Europe*. Oxford University Press.
- Brown, P. & James, D. (2020). Educational expansion, poverty reduction and social mobility: Reframing the debate. *International Journal of Educational Research*, 100, 101537.
- Chin, W. W. (1998b). The partial least squares approach for structural equation modelling. In G. A. Marcoulides (Ed.), *Modern methods for business research* (pp. 295-336). London: Lawrence Erlbaum Associates
- Cohen, B. J. (1999). *Introduction to Sociology*, (Mohsen Solasi), Tehran, Totia Publishing. fourth edition. (In Persian)

- Coser, L. A. (2010). *Life and Thought of Sociological Elders*, (Mohsen Solasi), Scientific publication. (In Persian)
- Davari, A. & Reza zadeh., A. (2016). *Structural equation modeling with PLS*, Tehran, Jahad Daneshgahi, Publishing Organization, Fourth Edition. Text in Persian
- Rasti, H., Rahmani., E(2016). Investigating Effective Factors on the Degree of Fatalism in Rural Areas (Case study: Konarak Township) . *The Socio –Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(19), 151-167. (In Persian)
- Duryea, S., De Freitas, L. B., Ozemela, L. M. G., Sampaio, B., Sampaio, G. R. & Trevisan, G. (2019). Universities and intergenerational social mobility in Brazil: Examining patterns by race and gender. *Journal of Economics, Race, and Policy*, 2: 240-256.
- Echine, A. (2019). Social media and social mobility: Exploring the role of social networks in the 2018 boycott campaign in Morocco. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(1), 59-78.
- Ezazi, S. (2012). *Transformation in the Role of Women*. Collection of Articles, Tehran. (In Persian)
- Garson, G. D. (2016). Partial least squares. *Regression and Structural Equation Models*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishing.
- Ghaemizadeh, M. S., Mobaraki, M. & Mahmoudzadeh, M. (2018). Modernization or social reproduction (A study on stratification and social mobility). *Journal of Social Analysis of Order and Social Security*, 4(72), 81-114. (In Persian)
- Giddens, A. (2010). *Sociology* (Hassan Chavoshian), Tehran, Ney Publishing. Tenth edition. (In Persian)
- Hair, J. F., Ringle, C. M. & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a Silver Bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(2), 139-150.
- Hezarjaribi., J. (2012). The study of feeling social justice and effective factors on it. *Journal of Applied Sociology*, 22(3), 41-62. (In Persian)
- Imani, G. (2016). *Examining the social mobility (intergenerational) opportunities of women in Tehran*. Master's thesis. Faculty of Economics and Social Sciences, Al-Zahra University, Iran. (In Persian)
- Jaberi, O. (1997). *Education and hope for social mobility (research in high schools in Tehran about educational inequality)*. Master Thesis. Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Iran. (In Persian)
- Kalantari, S. & Ghaemizadeh, M. S. (2003). Social mobility and class construction case study: Hamadan city. *Iranian Journal of Sociology*, 4(4), 7-100. (In Persian)
- Karimi Dastnaei, T.(2020). *Gender Gap Index 2020 in Iran and the world*, Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture, Economic research department. (In Persian)

- Karimiyan, K., Parsamehr, M. & Afshani, S. A. (2018). Investigate psychological and social factors affecting trends of high school adolescent's girl in Shahrekord toward social network. *Social sciences*, 25(80), 209-237. (In Persian)
- Khoshro, Z. & Rezaeinasab, Z. (2013). A comparative study of the opinions of Karl Marx and Max Weber in the field of social inequality. *Journal of Economic*, 14(7-8), 73-90. (In Persian)
- Latan, H. & Ghozali, I. (2013). The results of partial least squares-structural equation modelling analyses (PLS-SEM). *Available at SSRN 2364191*.
- Lin, S. C. & Huang, Y. M. (2005). The role of social capital in the relationship between human capital and career mobility: Moderator or mediator? *Journal of Intellectual Capital*, 6(2): 191-205.
- Lipset, S. M. (2002). *Sociology of Stratification and Social Inequality*, translated by Javad Afshar Kohan, Mashhad: Nika Publications. (In Persian)
- Lotfi, M. (2009). *A Study of Social Factors Affecting Social Mobility in Kermanshah*, M.Sc. Thesis, Tehran Teacher Training University, Faculty of Literature and Humanities. (In Persian)
- Luke, N. & Munshi, K. (2011). Women as agents of change: Female income and mobility in India. *Journal of Development Economics*, 94(1): 1-17.
- Masoumirad, R. & Naebi, H. (2014). Social factors affecting the social mobility of faculty members of Islamic Azad University. *The Socio- Cultural Research Journal of Rahbord*, 2(7), 103-133. (In Persian)
- Memar, S., Adlipoor, S. & Khaksar, F. (2013). Virtual social networks and identity crisis (with emphasis on identity crisis in Iran). *Quartely of Social Studies and Research in Iran*, 1(4), 155-176. (In Persian)
- Mitra, A. (2008). Social capital, livelihood and upward mobility. *Habitat International*, 32(2), 261-269.
- Moghadam, M. (2018). Investigating the social factors affecting the formation of gender stereotypes. *Scientific-Specialized Monthly of Research in Arts and Humanities*, 3(5), 91-104. (In Persian)
- Molavi, E. (2013). *Intergenerational social mobility and class cultures "Study of the trajectory of intergenerational class mobility in the Hamadan City and its relationship with the formation of class cultures*, M.Sc. Thesis, Faculty Literature and Humanities, Bu Ali Sina University, Iran. (In Persian)
- Mostafavi, M. (2018). *Investigating the effect of virtual social networks on individual identity, social mobility and individualism in first grade high school girls in the second district of Baharestan*, Master's thesis, Payam Noor University, West Tehran Branch, Iran. (In Persian)
- Navazeni, B. & Yazdi, A. (2011). Management challenges for Iranian women: A case study of Imam Khomeini International University as a governmental organization. *Research Letter of Poltical Science*, 6(1), 201-217. (In Persian)

- Nayebi, H. & Masoumirad, R. (2012). A study of cultural factors influencing social mobility. *Sociological Review*, 18(39), 1-34. (In Persian)
- Niyazi, M. & Shafaei Aghdam, E. (2015). An investigation of factors affecting the rate of fatalism among women, *Cultural Sociology, Institute of Humanities and Cultural Studies*, 5(1), 123-147. (In Persian)
- Noor Alian, Y. (2010). *Sociological study of the relationship between social capital and social mobility in the city of Hamadan*. Master Thesis, Bu Ali Sina University, Faculty of Economics and Social Sciences, Iran. (In Persian)
- Noroozi, H. & Nejat, S. (2015). *Structural equation modeling in simple language LISREL and Warp PLS*. Tehran, Fujan Publications, first edition. (In Persian)
- Putnam, R. (2001). *Democracy and Civil Traditions* (Mohammad Taghi Delfrooz), Tehran, Salam Newspaper. (In Persian)
- Rafatkhan, M. & Kheirkhah, F. (2012). The issues and challenges of women's employment in Iran from the view point of working managers. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 1(2), 130-156. (In Persian)
- Rasti, H. & Rahmani, E. (2017). Investigating effective factors on the degree of fatalism in rural areas (Case study: Konarak Township). *The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(19), 151-167.
- Safari, A. & Foroghi Abri, M. (2011). Glass ceiling and ways to break it for women in Iran. *Tadbir*, 217, 48-44. (In Persian)
- Saghafi, Z. & Rad, F. (2014). Examine the relationship between gender stereotypes and social participation among female students of Islamic Azad University of Miyandoab. *The Journal of Sociology Studies*, 7(22), 25-45. (In Persian)
- Sanchez, G. (2013). PLS path modeling with R, trowchez editions. Berkeley, 2013. G Sanchez. Also available at <http://www.gastonsanchez.com/PLSPathModelingwithR.pdf>.
- Sedaghatzdeghan, S. H., Maleki, A. & Khosravi, N. (2017). The study on social factors relevant to attitude in promotion of women's participation in managerial levels. *Journal of Participation and Social Development*, 2(4), 115-138. (In Persian)
- Shams Addini, Z. (2017). *A study of the degree of destiny and social factors affecting it: case study of citizens aged 18-65 in Kerman*, Masters Thesis, Shahid Bahonar University of Kerman, Iran. (In Persian)
- Sharifiyan, A. & Fotovat, H. (2011). Social capital and quality of life case study of Shiraz university students (Pardis Branch). *Social Development and Welfare Planning*, 3(8), 153-188. (In Persian)

- Shiani, M. & Ahmadpour, K. (2017). The study of relationship between social capital and social identity among citizens of Rasht. *Social Welfare Quarterly*, 17(66), 255-290. (In Persian)
- Shiani, M. & Mousavi, M. (2011). Analyzing the social capital status in Kerman city. *Social Welfare Quarterly*, 11(41), 93-122. (In Persian)
- Shirini, S. I. (2015). *A comparative study of social mobility and social status of women in industrial and non-industrial countries in 2013*, M.Sc Thesis, Islamic Azad University, Khalkhal Branch, Iran. (In Persian)
- Sobhanifard, Y. (2016). *Basics and application of factor analysis and structural equation modeling, using LISREL, Smart PLS 3, AMOS, SPSS, HLM software, Tehran, Imam sadiq university Press, First Edition*. (In Persian)
- Suleiman Pouromran, M. & Shirazi, Z. (2016). Identifying factors affecting the career advancement of women in organizational management positions. *Women and Culture*, 9(33), 109-124. (In Persian)
- Tavassoli, A. & Jalalvand, E. (2016). Differences between men and women management style, the need for women to be present in management, The Second National Conference on Corporate Governance in line with the policy of resistance economy, Al-Zahra University, Iran. (In Persian)
- Tumin, M. M. (2007). *Social stratification: the forms and functions of inequality* (Abdolhossein Nikgozar), Tehran: Totia Publishing. (In Persian)
- Wong, K. K. K. (2013). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) techniques using SmartPLS. *Marketing Bulletin*, 24(1), 1-32.
- Yazdanpanah, L. (1993). *The Study of Intergenerational Job Mobility in Shiraz*, M.Sc. Thesis, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabai University, Iran. (In Persian)
- Zahedi, M. J. (2004). *Development and inequality*. Tehran, Tutia Publications. (In Persian)
- Zare, B. & Lotfi, M. (2014). Sociological analysis of intergenerational social mobility in Kermanshah city. *Social Analysis of Order and Social Inequality*, 4(1), 113-139. (In Persian)
- Zhang, J. H., Yu, M. L., Wu, F. W. & Chen, W. (2013). Human capital of family and social mobility in rural areas – evidence from China. *Journal of Integrative Agriculture*, 12(10), 1905 -1915.

مدل‌سازی پیشران‌های تأثیرگذار بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان شهر دهلران^۱

معصومه باقری^۲

علی بوداقتی^۳

فروزان کرمی^۴

چکیده

هدف مقاله حاضر، بررسی پیشران‌های تأثیرگذار بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران است. روش اجرای پژوهش پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زنان شهر دهلران می‌باشد، که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران به تعداد ۳۷۳ نفر تعیین شد. از لحاظ زمانی این پژوهش در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ اجرا شده است. شاخص‌های روایی و پایایی بخش مدل اندازه‌گیری مدل نشان می‌دهند که مدل از برازش خوبی برخوردار است. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر متغیر سرمایه اجتماعی، مصرف رسانه‌ای، تقدیرگرایی، کلیشه‌های جنسیتی و احساس عدالت اجتماعی را بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان را تأیید کرده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد متغیر مصرف رسانه‌ای بیشترین تأثیر را بر متغیر تحرک اجتماعی بین‌نسلی دارد و در مرتبه بعد متغیرهای تقدیرگرایی، کلیشه‌های جنسیتی، احساس عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی قرار دارند. در نهایت این‌که متغیرهای پژوهش توانسته‌اند ۲۹/۵ درصد از تغییرات متغیر تحرک اجتماعی بین‌نسلی را تبیین کنند.

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد.

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول). M.bagheri@Scu.ac.ir

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. A.boudaghi@scu.ac.ir

۴. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. karamifrouzan7729@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۸

واژگان کلیدی

تحرك اجتماعى بين‌نسلى، مصرف رسانه‌اى، احساس عدالت اجتماعى، كليشه‌هاى جنسيتى.

مقدمه و بيان مسئله

تحرك اجتماعى يکى از مهم‌ترين مباحث و موضوعات جامعه‌شناسى محسوب مى‌شود که در تبیین نظام قشربندى، تغيير و تحولات اجتماعى، روند توسعه پايدار، تعيين ميزان نابرابرى، بى‌عدالتى‌ها و همچنين مشخص کردن الگوهاى تبعيض‌آمیز در جوامع، نقش تعيين‌کننده‌اى دارد. از اين‌رو همواره در صدر پژوهش‌هاى خرد و کلان قرار داشته است. با اين توضيح که تحرك اجتماعى به ميزان جابه‌جايى افراد و گروه‌ها در سلسله مراتب قشربندى و طبقات اجتماعى اشاره دارد (برين^۱، ۲۰۰۴: ۱۱ - ۶). در تعبير ديگر، مى‌توان تحرك اجتماعى را به‌معناى حرکت فرد و گروه در بين موقعيت‌هاى اجتماعى و اقتصادى مختلف در نظر گرفت. در واقع، جامعه‌شناسان انتقال فرد از يک پاىگاه اجتماعى به پاىگاه ديگر را تحرك اجتماعى مى‌دانند (لطفى، ۱۳۸۷: ۱). بنا بر اين، مطالعه درباره تحرك اجتماعى به دلایل اجتماعى، سياسى و اقتصادى و گستره دامنه آن در زندگى اکثريت جامعه از ابتداى شکل‌گيرى جامعه‌شناسى، به‌عنوان دانشى تجربى، به‌ويژه از نيمه دوم قرن بيستم مطرح بوده است (کلانترى و قائمى‌زاده، ۱۳۸۱: ۷۶).

در درون يک جامعه اگر فرصت‌هاى تحرك براى افراد فراهم باشد، قادر خواهند بود از طريق کسب تخصص، مهارت و ويژگى‌هاى لازم به موقعيت مورد نظر و شايسته خود دست يابند. اما در يک نظام بسته مانند نظام‌هاى کاستى هند قديم که غالب مزایا و موقعيت‌ها براى افراد، طبقات و کاست‌ها مقدر شده، ديگر سعى و تلاش و ويژگى‌هاى اکتسابى آن‌ها مانند تحصيلات و آموزش نقشى ندارد، چرا که امکان ارتقا و تحرك براى آن‌ها وجود ندارد (معصومى‌راد و نايبى، ۱۳۹۴: ۱۰۴). اين امر حاکى از آن است که در جوامع سنتى تحصيلات به

۱. Breen

میزان بسیار محدودی موجب ارتقاء یا تحرک اجتماعی می‌شود (جابری، ۱۳۷۵: ۱). ولی در جوامع پیچیده تغییرات در نرخ تحرک اجتماعی تا حدود زیادی به تغییر در ساختارهای شغلی و آموزشی بستگی دارد (لوکا و مونشی^۱، ۲۰۰۱: ۲). البته باید اذعان کرد که بیشتر مطالعات حوزه تحرک اجتماعی نشان می‌دهد تحرک اجتماعی در تمام جوامع و نظام‌های اقتصادی - اجتماعی به یک اندازه و با یک شدت و ضعف دیده نمی‌شود. بلکه هر اندازه در روند تکامل اجتماعی و تاریخی جوامع پیش برویم، بر میزان نسبی تحرک اجتماعی و طبقاتی افزوده می‌شود. همچنین، میزان تحرک اجتماعی در داخل یک جامعه (در یک زمان) نیز متفاوت است (شیرینی، ۱۳۹۴: ۲). البته جامعه کاملاً باز و بسته در حد یک نظریه هستند و اکثر جوامع از نظر تحرک اجتماعی بین آن دو واقع شده‌اند. لذا، این ملاحظات تبیین می‌کند، چرا جمعیت‌هایی که در طی قرون متمادی در وضعیت تمکین به سرنوشت اجتماعی‌شان زیسته‌اند، ناگهان دست به فعالیت‌های انقلابی می‌زنند. در همین راستاست که می‌توان معنای رفتاری دارندگان پایگاه‌های پایین را فهمید. زیرا، آن‌ها پایگاه خود را نپذیرفته و در پی فرصتی برای ارتقاء جایگاه خود در جامعه هستند. خلاصه کلام این‌که برتری پایگاهی را باید کسب کرده و در حفظ آن تلاش نمود (ایمانی، ۱۳۸۴: ۶-۵).

در ایران امروزی نیز برخلاف گذشته، افراد گرایش شدیدی به پیشرفت و ارتقا پیدا کرده‌اند و زیر فشار ساختاری زایدالوصفی برای تحرک اجتماعی قرار دارند (قائم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۲). که از این میان می‌توان به زنان اشاره نمود که همان‌گونه که تاریخ جهان بیان می‌دارد، نقش بسیار عظیم و غیرقابل انکاری در حوادث گوناگون ایفا کرده‌اند.

بنابر شواهد تجربی، در کشورهای توسعه‌نیافته، زنان امید اول برای ارتقای خانواده‌ها و رشد و توسعه جامعه خود هستند. موفقیت زنان در این جوامع نه تنها موجب رشد اقتصادی کشور می‌شود. بلکه موجب منافع اجتماعی و فرهنگی نیز است. به‌طور بالقوه زنان با دستیابی به شغل می‌توانند قدرت چانه‌زنی خود را در خانواده بالا برده و فرصت‌هایی را که در آینده فرزندان آن‌ها می‌توانند در اختیار داشته باشند، تغییر دهند (لوکا و مونشی، ۲۰۱۱: ۱). همچنین، باید اذعان داشت که مشارکت‌های اجتماعی زنان در ایران پس از انقلاب مشروطیت آغاز شد و آن‌ها

^۱. Luke & Munshi

مشغول کار در صنایع شدند و برخی از این مشاغل مدیون زنان بوده است (سلیمان پورعمران و شیرازی، ۱۳۹۶: ۱۱۰). با این تفاسیر زنان در بازار کار ایران با تأخیر و صدسال پس از زنان جوامع صنعتی جهان حضور یافتند؛ زیرا با وجود فرآیند مدرنیزاسیون، بازار کار ظرفیت جذب نیروی کار زنان را نداشته است. به علاوه، در فرهنگ ایرانی، فعالیت اقتصادی زنان ضروری دانسته نمی‌شد، زیرا مردان نان‌آور خانواده به‌شمار می‌آمدند. لذا با وجود مزایایی که مشارکت زنان برای ارتقاء جامعه دارد، آمار و ارقام شاغلین در ایران نشان می‌دهد تبعیض جنسیتی به موقعیت حاشیه‌ای زنان در بازار کار منتهی می‌شود (رفعت‌جاه و خیرخواه، ۱۳۹۲: ۱۳۱) و نابرابری در فرصت‌ها همچنان وجود دارد. زیرا، جمعیت مردان، طبقات بالای جامعه و سطوح بالای اکثریت قومی، از دست دادن فرصت‌های شغلی را تجربه نکرده‌اند و اگر هم افزایشی در تحرک آموزشی و اجتماعی زنان و طبقات پایین، به‌وجود آمده به ضرر شانس دستیابی به تحصیلات و موقعیت شغلی طبقات متوسط و بالاتر و مردان این افزایش صورت نگرفته است (مولر و پلاک^۱، ۲۰۱۵: ۳)، و همین امر باعث شده که از توانمندی‌های این قشر به‌خوبی استفاده نشود. بدین ترتیب و بر اساس سرشماری‌های مرکز آمار ایران، سهم زنان در نیروی کار از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ روندی صعودی داشته و از ۹/۷ درصد سال ۱۳۳۵ به ۱۳/۷ درصد در سال ۱۳۵۵ افزایش یافته است. سپس روند نزولی در پیش گرفته و به ۸/۸ در سال ۱۳۶۵ رسیده و پس از آن طی دو دهه اخیر میان ۹ تا ۱۲ درصد در نوسان بوده است (رفعت‌جاه و خیرخواه، ۱۳۹۲: ۱۳۲). در گزارش سال ۲۰۲۰ مجمع جهانی اقتصاد نیز ایران از لحاظ مشارکت اقتصادی زنان در میان ۱۵۳ کشور در رتبه ۱۴۷ قرار گرفته که در مقایسه با سال ۲۰۱۸، ۴ پله تضعیف شده است (کریمی دستنایی، ۱۳۹۸: ۱۰). بنابراین، می‌توان گفت علی‌رغم افزایش سهم زنان در آموزش عالی، افزایش سن ازدواج و افزایش تقاضای کار آنان، جامعه ایران نتوانسته از نیروی بالقوه کار زنان به‌صورتی کارآمد استفاده کند و آنان را به عرصه شغلی هدایت نماید (رفعت‌جاه و خیرخواه، ۱۳۹۲: ۱۳۳). با این وجود، نتایج داده‌های سرشماری به تنهایی نمی‌تواند وضعیت نابرابری جنسیتی را مشخص کند و در واقع شناخت منابعی که برای دستیابی به این موقعیت‌ها مهم است،

---

1. Muller & Pollak

اهمیت خاصی پیدا می‌کند که براساس چشم اندازهای مختلف، وجود انواعی از سرمایه‌ها از جمله سرمایه اجتماعی از عواملی است که می‌تواند در تحرک اجتماعی افراد مؤثر باشد. به این صورت که زنان دارای سرمایه اجتماعی که از شبکه‌های اجتماعی و روابط بهتری در جامعه برخوردارند در تحرکات بازار شغلی و دستیابی به موقعیت‌های اقتصادی-اجتماعی بهتر عمل خواهند کرد و تحرک اجتماعی بیشتری را تجربه خواهند نمود (نورعلیان، ۱۳۸۹: ۲۲). بنابراین، می‌توان گفت که سرمایه‌های اجتماعی از متغیرهای مؤثر بر تحرک اجتماعی در میان افراد جامعه و به‌خصوص زنان می‌باشد.

امروزه با توجه به این‌که زنان در تحقق توسعه اجتماعی و سیاسی نقش بسزایی دارند و به‌عنوان یک نیروی فعال و سازنده می‌توانند فرآیند توسعه اقتصادی و عدالت اجتماعی را تسریع کنند (نوازی و یزدی، ۱۳۸۹: ۲۰۱)، جایگاه و اعتبار زنان در جامعه به یکی از مهم‌ترین معیارهای ارزیابی سطح توسعه‌یافتگی جوامع تبدیل شده است. به‌عبارتی، توجه ویژه به مسائل زنان در جامعه و مسیر پیشرفت شغلی آن‌ها یکی از ملزومات رسیدن به توسعه پایدار است. شواهد تجربی نیز نشان می‌دهد با افزایش درجه توسعه‌یافتگی یک کشور، سهم زنان در نیروی کار شاغل با شتاب بیشتری افزایش می‌یابد. از این‌رو برای رسیدن به تعادل، برابری و رفع تبعیض‌ها و نیز رسیدن به یک توسعه کامل نیاز است که زنان بتوانند در فرآیند تصمیم‌گیری در سطوح مختلف جامعه شرکت نمایند (سلیمان پورعمران و شیرازی، ۱۳۹۶: ۱۱۰). همچنین، طبق نظر بوردیو^۱ افرادی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند بهتر می‌توانند مهارت‌های فرهنگی، اجتماعی و توانایی‌ها را در خود پرورش داده و به سطوح بالاتری از تحرک برسند. وی معتقد است که همگام با گسترش سریع آموزش عالی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی نیز به‌عنوان یک نیروی جدید در فرآیند موفقیت وارد عمل می‌شود (حیدریان و بابایی‌فرد، ۱۳۹۳: ۱۲۵). همچنین، مرور پژوهش‌های تجربی انجام شده در مورد تحرک اجتماعی بین‌نسلی نشان می‌دهد بررسی تأثیر متغیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی این پژوهش‌ها مورد غفلت قرار گرفته است و پژوهش‌های اندکی نیز به بررسی تأثیر مصرف رسانه‌ای بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی پرداخته‌اند. به‌علاوه، در ایران به‌دلیل ضعف در پژوهش‌های جامعه‌شناختی

^۱. Bourdieu

انجام شده، تحقیق درباره تحرک اجتماعی بین‌نسلی تأکید و تمرکز زیادی بر مردان داشته است، و به مسأله تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت جامعه کمتر توجه شده است. این در صورتی است که اشتغال یک زن می‌تواند معیار موقعیت طبقاتی کل خانواده باشد و تحرک اجتماعی دیگر اعضای خانواده را تحت تأثیر قرار دهد. درنهایت، به علت این‌که تاکنون پژوهشی مستقل در مورد بررسی میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران و عوامل موثر بر آن صورت نپذیرفته است، پژوهش حاضر قصد دارد با استفاده از رویکرد الگوسازی معادلات ساختاری به بررسی تأثیر متغیرهای جامعه‌شناختی سرمایه اجتماعی، مصرف رسانه‌ای و احساس عدالت اجتماعی، تقدیرگرایی و کلیشه‌های جنسیتی بر متغیر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران بپردازد تا به اهداف زیر دست یابد:

- بررسی میزان سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران؛

- بررسی میزان مصرف رسانه‌ای و تأثیر آن بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران؛

- بررسی میزان احساس عدالت اجتماعی و تأثیر آن با تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران؛

- بررسی میزان تقدیرگرایی و تأثیر آن با تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران؛
- بررسی میزان کلیشه‌های جنسیتی و تأثیر آن با تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران.

پیشینه تجربی

امینی‌خو (۱۳۹۶) به بررسی ارتباط وضعیت تحرک اجتماعی مهاجرین روستا- شهری با نوع مهاجرت و برخی عوامل اجتماعی و جمعیت‌شناختی در شهرهای یاسوج و مادوان پرداخته است. این پژوهش به روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه انجام شد. نتایج نشان داد سطح

تحصیلات، بعد خانوار، سرمایه اجتماعی و مصرف رسانه‌ای مهاجرین با تحرک اجتماعی رابطه معناداری دارند و متغیرهای سطح دینداری، جنسیت و سن رابطه معناداری با تحرک اجتماعی ندارند.

مولوی (۱۳۹۲) به بررسی رابطه تحرک اجتماعی بین‌نسلی و فرهنگ‌های طبقاتی در شهر همدان پرداخته است. این پژوهش به روش پیمایش انجام شد و جامعه آماری آن شامل کلیه ساکنان شاغل شهر همدان بود که ۴۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از میان اعضای شاغل هر خانوار به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. داده‌ها از طریق پرسشنامه به‌دست آمد. ارزیابی داده‌ها نشان داد در مواردی همچون گذران اوقات فراغت، انتخاب فیلم و موسیقی مورد علاقه و مدیریت بدن رابطه معناداری با پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد وجود دارد. در این میان رفتارهایی که به حوزه جلوه زندگی روزمره تعلق دارند افرادی که تحرک اجتماعی را تجربه کرده‌اند بیشتر به دنبال پیروی از فرهنگ طبقه مسلط بوده‌اند. اما رفتارهایی که پشت صحنه زندگی انجام می‌گیرند بر فرهنگ طبقه مسلط و رفتار بی‌تأثیر بوده و این افراد طبق فرهنگ خاستگاه رفتار کرده‌اند.

زارعی و لطفی (۱۳۹۱) به بررسی جامعه‌شناختی تحرک اجتماعی بین‌نسلی در شهر کرمانشاه پرداخته‌اند. اطلاعات موردنیاز با روش پیمایشی و از طریق پرسشنامه و مصاحبه حضوری از یک نمونه ۳۰۰ نفری جمع‌آوری شد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده بودند. شاخص تحرک به‌صورت متفاوت بودن رتبه منزلت شغلی فرزند در مقایسه با پدر در نظر گرفته شد. بر اساس این شاخص نتایج نشان داد، ۱۸/۷ درصد پاسخگویان دارای تحرک صعودی، ۲۵/۷ درصد دارای تحرک افقی، ۲۹/۷ درصد دارای تحرک نزولی و ۲۶ درصد پاسخگویان فاقد هرگونه تحرکی بودند. به‌علاوه، یافته‌ها نشان داد متغیر سرمایه فرهنگی با متغیر وابسته دارای همبستگی مثبت است و اثر فزاینده‌ای بر تحرک اجتماعی داشته است، در حالی که متغیر تقدیرگرایی با متغیر وابسته دارای همبستگی منفی است و اثر کاهنده‌ای بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی داشته است. همچنین، براساس نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره، حدود ۱۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و زمینه‌ای توضیح داده شده است.

نایی و معصومی‌راد (۱۳۹۰) به مطالعه عوامل فرهنگی مرثر بر تحرک اجتماعی مردان ۳۵ تا ۶۴ ساله شهر تهران پرداخته‌اند. این پژوهش به روش پیمایشی انجام شد و از پرسشنامه محقق‌ساخته برای گردآوری داده‌ها استفاده نمود. نتایج نشان داد تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی شامل بخش بزرگی از مردان ۳۵ تا ۶۵ ساله است. به این صورت که ۳۲/۷ درصد نمونه تحقیق، از تحرک درون‌نسلی صعودی برخوردار بودند و نزدیک به ۶۰ درصد آن‌ها فاقد هرگونه جابه‌جایی در شغل بودند. همچنین، ۵/۸ پاسخگویان تحرک نزولی درون‌نسلی را تجربه نموده‌اند. ۴۹/۸ درصد از پاسخگویان تحرک صعودی بین‌نسلی داشتند. تحرک نزولی بین‌نسلی نیز شامل ۲۲/۱ درصد از پاسخگویان بود و ۲۸ درصد نیز فاقد تحرک بین‌نسلی بودند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد، تحرک بین‌نسلی شایع‌تر از تحرک درون‌نسلی است. درنهایت، اثر عوامل فرهنگی به‌ویژه اخلاق کار و آموزش و تحصیلات در قالب مدل نظری سرمایه فرهنگی بر تحرک اجتماعی درون‌نسلی و بین‌نسلی مورد تأیید قرار گرفت.

براون و جیمز^۱ (۲۰۲۰) با روش پیمایشی به بررسی نقش آموزش در کاهش فقر و رفع نابرابری‌ها پرداخته‌اند که نتایج نشان داد بهبود عملکرد مدرسه و گسترش دسترسی به آموزش عالی باعث افزایش تحرک اجتماعی خانواده‌های محروم و کاهش فقر آن‌ها شده است.

دورویه و همکاران^۲ (۲۰۱۹) به بررسی نقش دانشگاه‌ها در تحرک اجتماعی بین‌نسلی در برزیل با توجه به نژاد و جنسیت پرداخته‌اند. روش مورد استفاده در این پژوهش کیفی بود و داده‌ها توسط مصاحبه گردآوری شدند که تحلیل آنها نشان داد دانشجویان دارای بالاترین میزان درآمدهای فردی نسبت به خانواده‌های کم درآمد، تحرک بالاتری را تجربه کرده‌اند. همچنین، تحرک مردان نسبت به زنان بالاتر بود. در نهایت، نتایج نشان داد دانشگاه‌های دولتی می‌توانند نقش مهمی در تسهیل تحرک اجتماعی روبه بالا در برزیل داشته باشند.

ژانگ و همکاران^۳ (۲۰۱۳) نقش سرمایه انسانی خانواده در تحرک اجتماعی جامعه روستایی چین را بررسی کرده‌اند. این پژوهش با روش کمی و به صورت پیمایش انجام شد. نتایج حاکی

1. Brown & James

2. Duryea et al

3. Zhang et al

از آن است که تحرک اجتماعی در مناطق روستایی چین در ۲۰ سال گذشته فعال بوده و سرمایه انسانی خانواده شامل سطح تحصیلات در تحرک طبقه پایین نقش اساسی داشته است. بنابراین، آموزش مسیر اصلی تحقق تحرک اجتماعی در خانواده‌های روستایی طبقه پایین در چین بوده است.

میترا^۱ (۲۰۰۷) با روش پیمایشی به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و وضع معیشتی بر تحرک صعودی پرداخته‌اند. نتایج نشان داد استفاده از روابط و دارا بودن شبکه‌های ارتباطی بیشتر افراد را در یافتن شغل و تحرک اجتماعی یاری می‌کند. به‌علاوه، بررسی مهاجرانی که از روستا به شهر آمده‌اند نشان داد مهاجرینی که از درآمد، تحصیلات و تجربه شغلی کمتری برخوردارند، احتمال این‌که از طریق شبکه‌های ارتباطی به شغل دست یابند بیشتر است. همچنین، زنان نسبت به مردان تحرک درآمدی کمتری را تجربه می‌کنند. درنهایت، نتایج نشان داد رابطه مثبتی بین سرمایه اجتماعی و تحرک صعودی وجود دارد.

لین و هوآنگ^۲ (۲۰۰۵) با روش کمی پیمایش به بررسی تأثیر سرمایه انسانی و اجتماعی بر تحرک شغلی در نمونه‌ای آماری شامل ۱۱۲ نفر از کارکنان یک شرکت پرداخته‌اند. نتایج نشان داد سرمایه انسانی به تنهایی بر ارتقا و پیشرفت شغلی تأثیر ندارد و این امر با تأثیر سرمایه اجتماعی تکمیل می‌شود. به‌علاوه، نتایج نشان داد کارمندانی که رتبه مدیریتی همراه با دوره تصدی طولانی‌تر دارند با اشغال کردن موقعیت مرکزی در شبکه اجتماعی قادرند سرمایه اجتماعی خود را افزایش داده و این در ارتقا و پیشرفت شغلی آن‌ها تأثیر مثبتی دارد.

چارچوب نظری

در این بخش با بیان نظریات مرتبط با تحرک اجتماعی از آنها برای ارائه چارچوب نظری تحقیق استفاده شده است. برای سنجش متغیر سرمایه اجتماعی از نظریه کلمن^۳ استفاده شده است که به اعتقاد وی، افراد دارای روابط اجتماعی گسترده‌تر، به همان نسبت در دسترسی برای کسب مشاغل موفق‌تر هستند. یعنی به اعتقاد وی روابط اجتماعی گسترده‌تر می‌تواند باعث تحرک

1. Mitra

2. Lin & Huang

3. Coleman

اجتماعی در میان افراد شود. همچنین، برای سنجش متغیر مصرف رسانه‌ای از نظریه گربرنر^۱ استفاده شده است و ارتباط آن با تحرک اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. طبق نظریه گربرنر، میزان استفاده از رسانه‌ها یا تحت تأثیر رسانه‌ها قرار گرفتن بر تحرک اجتماعی افراد تأثیر دارد. برای بررسی تأثیر متغیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی از نظریه احساس عدالت اجتماعی راولز^۲ استفاده شده است. برای بررسی تأثیر متغیر تقدیرگرایی بر تحرک اجتماعی بین نسلی از نظریه راجرز استفاده شده است و در نهایت برای بررسی تأثیر متغیر کلیشه‌های جنسیتی بر متغیر تحرک اجتماعی بین نسلی از نظریه‌های مرتبط با کلیشه‌های جنسیتی از جمله عامل‌های سقف شیشه‌ای استفاده شده است.

نظریه‌های تحرک اجتماعی

نظریه مارکس^۳

تضادگرایان که در رأس آنان مارکس قرار دارد، معتقدند در تمام تاریخ، طبقه حاکم و محکوم، توانا و ناتوان و... در مقابل هم قرار داشته‌اند و بین حاکمان و محکومان در جامعه و بین زن و مرد در خانواده و... تضاد وجود دارد. این نظریه‌پردازان معتقدند باید پاداش‌ها بین اعضای جامعه به صورت برابر توزیع شود. زیرا، نابرابری به کارکرد ذاتی جامعه ارتباطی ندارد، بلکه استثمار نادران، به دست داراییان است. تضادیون به این‌که بقای جامعه در گرو توزیع نابرابرانه پاداش‌ها میان اعضای جامعه است، اعتقادی ندارند (ایمانی، ۱۳۸۴: ۶۱). طبق نظر مارکس افراد بر اساس موقعیت‌هایی که در جامعه دارند طبقه را شکل می‌دهند که در این امر دو عامل (۱) شیوه‌های تولید (پیشه‌وری، کشاورز و...) و (۲) مناسبات تولید تأثیرگذار است. همین مناسبات تولید است که باعث شکل‌گیری سلسله مراتبی از مشاغل در ساختار اقتصادی جامعه می‌شود و کارگر و کارفرما، مالک و رعیت و سرمایه‌دار و کارگر را در مقابل یکدیگر قرار می‌دهد (تامین،

1. Gerbner

2. Rawls

3. Marx

۱۳۸۷: ۷). در واقع، این طبقات بالای جامعه (مالک) در هر حالی به‌عنوان طبقه حاکم شناخته می‌شدند و طبقات پایین جامعه را مورد ستم و بهره‌کشی قرار می‌دادند. این طبقات حاکم حتی می‌توانند نحوه تفکر انسان‌ها را نیز تعیین کنند و تفکر غالب بر افراد جامعه همان افکار طبقه حاکم است؛ یعنی همان طبقه‌ای که نیروی مادی مسلط بر جامعه هستند، طبقه‌ای که ابزارهای تولید مادی را در دست دارند بر ابزارهای تولید ذهنی نیز تسلط دارند (کوزر، ۱۳۸۸: ۸۰). مارکس همچنین به بعد ذهنی مفهوم طبقه و عوامل عینی اقتصادی نیز آگاهی داشت. به نظر او یک گروه اجتماعی هرگز تبدیل به یک طبقه اجتماعی واقعی نمی‌شود مگر آن‌که به آگاهی طبقاتی رسیده باشد. پس به نظر مارکس، طبقه هم بازتاب عوامل اقتصادی و آگاهی ذهنی است. برخی جامعه‌شناسان معتقدند در اندیشه طبقاتی مارکس بحث تحرک اجتماعی نیز مورد بررسی قرار گرفته است. به عبارتی نظریه او نوعی نظریه، تحرک اجتماعی نیز به حساب می‌آید. مارکس تنها در فکر تغییر کیفی جامعه به‌وسیله انقلاب نبود، برای او در فرایند شکل‌گیری و اضمحلال تدریجی طبقات اجتماعی تغییرات کم نیز اهمیت دارد. تفکر مارکس این اندیشه را به ذهن متبادر می‌سازد که تا فرایندهای تدریجی تغییر طبقاتی یا به‌عبارت دیگر تحرک‌های اجتماعی وجود نداشته باشد، جامعه به انقلاب نمی‌رسد. مارکس یا به تحرک اجتماعی نزولی کارگران تولیدی و کشاورزان خرده پا اهمیت می‌داد که در این تحرک به کارگران خرده پا تبدیل می‌شدند و یا به تحرک صعودی طبقات بورژوازی‌های توجه داشت که به‌صورت یک طبقه مسلط بورژوازی مستبد در می‌آمدند. اما این فرایند در نظر مارکس یک تحرک آرام نیست. بلکه با درگیری و ستیز شکل می‌گیرد (نورعلیان، ۱۳۸۹: ۳۲-۳۳). به‌طور کلی مارکس اعتقاد دارد هر اندازه اعضای طبقات اجتماعی، از خاستگاه اجتماعی برابر و یکسان محروم باشند، طبقات به‌نحوی روز افزون از انسجام کمتری برخوردار خواهند بود. بنابراین، به علت خرده‌فرهنگ‌های متمایز، طبقات اجتماعی نیز به‌نحو فزاینده‌ای انسجام خود را از دست می‌دهند. هنجارها، ایستارها و ارزش‌ها به هیچ وجه از یک نسل به نسل دیگر در درون یک قشر اجتماعی منقل نمی‌شود. هویت طبقاتی و وفاداری به این هویت ضعیف می‌شود. برای افرادی که از تحرک برخوردارند مشکل خواهد بود که از آگاهی طبقاتی نیرومندی که دیگر اعضای طبقه از آن بهره‌مندند، برخوردار باشند.

در نتیجه شدت تضاد طبقاتی و زمینه بالقوه برای آگاهی طبقاتی کاهش می‌یابد (آرون، ۱۳۸۱: ۳۱۱).

نظریه وبر^۱

رویکرد وبر در مورد قشربندی اجتماعی بر پایه تحلیل مارکس بنا گردیده است، اما وی آن را تا اندازه‌ای تغییر داده و تکمیل کرده است. به‌طور کلی، ویژگی بارز تحلیل وبر، ساختار طبقاتی و کثرت‌گرا بودن آن است (خوشرو و رضایی‌نسب، ۱۳۹۳: ۸۴) و این امتیاز همیشه برای وبر محفوظ خواهد ماند که برای نخستین بار نگرش چندبعدی به نابرابری‌های اجتماعی را در تاریخ جامعه‌شناسی مطرح کرده است (زاهدی، ۱۳۸۲: ۱۹۹). وبر سه بعد (طبقه، منزلت، حزب) را در تحرک اجتماعی و شغلی و قشربندی افراد سهیم می‌داند. موقعیت هر فرد در هر یک از این ابعاد منفرد، ضرورتاً مساوی نبوده و غالباً با یکدیگر تفاوت کلی دارند. وبر ملاک‌های اقتصادی، اجتماعی، شغلی را برای تحلیل به یاری می‌گیرد و سه بعد مهم موقعیت اقتصادی، منزلت اجتماعی و قدرت (حزب) را در تحرک اجتماعی تشخیص می‌دهد. افرادی که موقعیت یکسانی دارند، فرصت‌های زندگی یکسانی نیز دارند، یعنی موقعیت‌های یکسان برای کسب کالا و خدمات در بازار داشته و نیز از شیوه زندگی مشابهی که بر ملاحظات بازار استوار است، برخوردارند. از نظر وبر قشربندی اجتماعی مبتنی بر سه عامل اصلی و اساسی نام برده می‌باشد، او معتقد است این سه عامل تا حدودی مستقل از یکدیگر تغییر می‌کنند و برای درک کامل نظام قشربندی باید اثر متقابل آن‌ها را بر یکدیگر مورد توجه قرار داد (یزدان‌پناه، ۱۳۷۲: ۲۵).

نظریه پارسونز^۲

بنابر نظر پارسونز قشربندی، عنصر ضروری سازمان اجتماعی است، چون در تمام جوامع قابل مشاهده است. هر نوع گروه‌بندی سازمان‌یافته اجتماعی برای حفظ بقای خود، باید دارای سلسله

1. Weber

2. Parsons

مراتب باشد. مطالعه‌های جامعه‌شناختی این نکته را تصدیق کرده‌اند که قشربندی اجتماعی جنبه عام، ساختار نظام اجتماعی است و پیوندی تنگاتنگ با نوع و سطح یکپارچگی نظام به منزله یک سیستم دارد. به اعتقاد پارسونز، اگر چه صور تجربی نظام قشربندی گوناگون و متنوع است، اما همگی با یک نظریه واحد قابل تبیین هستند. برای رسیدن به این هدف، قشربندی ابزاری برای رتبه‌بندی اجتماعی تلقی می‌شود که بر مبنای ارزش‌های جامعه ساخته شده و بر همان مبنای نیز توجیه می‌شود. اگر بتوان صور منظومه‌های ارزشی را طبقه‌بندی کرد، صور گوناگون قشربندی نیز قابل تبیین خواهد بود (شیرینی، ۱۳۹۴: ۳۴)، پارسونز خارج از علاقه‌ای که به بحث حیثیت دارد، به جنبه قدرت در قشربندی اجتماعی نیز علاقه‌مند است، طبق نظر او قدرت یک امر سازنده است. زیرا، فرد را در رسیدن به اهدافش در جامعه یاری می‌رساند و نمی‌توان به این بحث نگاهی صرفاً منفی داشت (لیپست، ۱۳۸۱: ۱۵).

همچنین، پارسونز فرایند نوسازی را روندی طولانی می‌داند و به اعتقاد وی، در جریان نوسازی طبقات متوسط و بالا گسترش می‌یابند، این گسترش تابعی از ساختار در حال تغییر شغلی است و نشانه این است که میزان بالایی از تحرک اجتماعی وجود دارد. از نظر اقتصادی نیز وضعیت این طبقات محروم بهبود پیدا می‌کند، نابرابری اجتماعی کم می‌شود. همچنین، رشد اقتصادی بالا، گسترش طبقه متوسط و نابرابری اجتماعی متوسط، رشد در اندازه و وزن طبقه متوسط، تحرک مطلق را تسهیل می‌کند و ممکن است تحرک نسبی را نیز کاهش دهد. به خصوص اگر نابرابری کم باشد. نوسازی در زمینه سیاست نیز تغییراتی را پیش می‌آورد، منافع و دلبستگی‌های محلی جای خود را به ملی‌گرایی می‌دهد. در نتیجه، نوسازی تغییرات بسیاری در آموزش و پرورش از نظر کمی و کیفی رخ می‌دهد؛ از نظر کمی اغلب رشد قابل ملاحظه‌ای در تعداد سازمان‌های آموزشی و افراد ثبت نام‌کننده در مدارس به چشم می‌خورد. به لحاظ کیفی نیز تقسیم کار پیچیده جامعه رو به نوسازی، مستلزم «نظامی از آموزش رسمی است که افراد را برای مشاغل خود آماده می‌سازد». به عبارت دیگر، هدف آموزش آماده کردن افراد برای فعالیت در نوع جدیدی از ساخت اجتماعی است. رویکرد نوسازی شامل چندین انگاره است: انگاره ساختی-اقتصادی و اجتماعی، انگاره فرهنگی، انگاره روان‌شناختی-اجتماعی و غیره که هر یک به‌طور ویژه به بخشی از تغییراتی که در نتیجه جریان نوسازی در جامعه ایجاد می‌شود، می‌پردازند.

نظریه پردازان حوزه نوسازی معتقدند این تغییرات در قشریندی تأثیر مستقیم دارند و تحرک اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بدین ترتیب رویکرد نوسازی از جریان تحرک اجتماعی در جامعه صحبت کرده و بیان می‌دارد که نوسازی در جامعه نوعی سیالیت ایجاد می‌کند و تحرک افراد را در بین طبقات اجتماعی ممکن می‌سازد (قائم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۴-۸۷).

نظریه سرمایه اجتماعی

نظریه‌های سرمایه اجتماعی ابتدا توسط بوردیو (۱۹۸۳) و کلمن (۱۹۸۸) بنیان نهاده شد و کار آن‌ها سبب اجماع بر سر تعریف سرمایه اجتماعی شد. بوردیو، سرمایه اجتماعی را مجموع منابع واقعی و بالقوه‌ای می‌داند که در نتیجه تصرف و مالکیت شبکه بادوامی از روابط کم و بیش نهادینه شده بین افراد یا به عبارت بهتر عضویت در یک گروه به وجود می‌آید که برای هر یک از اعضای خود به پشتیبان سرمایه‌ای که مالکیت جمعی دارد. به اعتقاد بوردیو، سرمایه اجتماعی، حمایت‌های اجتماعی ایجاد می‌کند. در اینجا بر شبکه‌های اجتماعی که دستیابی به منابع گروهی را ممکن می‌سازد تأکید شده است. پیامد این سرمایه اجتماعی نهایتاً پاداشی اقتصادی است که از طریق مشارکت مدام در شبکه‌ها به دست می‌آید. بنابراین، دیدگاه بوردیو در زمینه سرمایه اجتماعی یک دیدگاه ابزاری صرف است که موجب تثبیت و تقویت جایگاه اقتصادی افراد خواهد شد. کلمن نیز نظیر بوردیو سرمایه اجتماعی را از انواع سرمایه‌های فیزیکی، اقتصادی و انسانی و ... متمایز می‌کند و برای آن خصلتی ساختاری و تعاملی قائل است که کنش‌گر با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنش‌گران با رعایت اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابد و در فرایند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌شود. سرمایه اجتماعی از دید او نوعی فرصت پدید آمده از حیات جمعی است که می‌تواند درون گروهی یا بین گروهی باشد و کنش‌های کنش‌گران فردی یا جمعی را تسهیل نماید. کلمن نیز از صاحب‌نظران مشهور این حوزه، سرمایه اجتماعی را منابع و انرژی‌های نهفته در جامعه می‌داند که سبب فعال شدن ارتباطات در بین مردم می‌شود. وی این منابع را اعتماد، همدلی، تفاهم و ارزش‌های مشترک می‌داند که شبکه‌های انسانی و اجتماعی را به هم متصل

می‌سازد و امکان کارهای دست‌جمعی را فراهم می‌آورد. از نظر کلمن؛ سرمایه اجتماعی معنایی است که می‌تواند سطح روابط فردی را به اجتماعی ارتقاء دهد و دارای دو عنصر اساسی ساخت اجتماعی و کنش‌های کنشگران است. کلمن، در واقع سرمایه اجتماعی را نه در افراد، بلکه در روابط میان افراد می‌داند. او سرمایه اجتماعی را ترکیبی از ساختارهای اجتماعی می‌داند که کنش‌های معینی از کنشگران را درون این ساختارها تسهیل می‌کند (شیانی و احمدپور، ۱۳۹۶: ۲۶۵). فوکویاما نیز در تعریف سرمایه اجتماعی هر دو جنبه ذهنی و عینی، یعنی شبکه روابط رسمی و غیررسمی و اعتماد اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهد. او کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی را تسهیل همکاری و مشارکت گروهی برای تحقق بخشیدن به اهداف و منافع فردی و جمعی و همچنین کمک به توسعه اقتصادی-سیاسی و فرهنگی می‌داند. فوکویاما مانند گروه دیگری از صاحب‌نظران برای سرمایه اجتماعی انواع درون‌گروهی و برون‌گروهی قائل است که برخورداری اعضای یک گروه از سرمایه اجتماعی محدودی که در آن گروه وجود دارد باعث عدم برخورداری سایر اعضای گروه از سرمایه اجتماعی گردد (شیانی و موسوی، ۱۳۹۰: ۹۹-۱۰۰). پاتنام نیز بیان می‌دارد سرمایه اجتماعی عبارت از ویژگی‌ها، کنش‌ها و ساختارهای متفاوت سازمان‌های اجتماعی مانند: اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که می‌تواند با ایجاد اقدامات لازم، کارآیی جامعه را بهبود ببخشد (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵). در واقع، او سرمایه اجتماعی را راه دستیابی افراد به توسعه سیاسی و اجتماعی در نظام‌های سیاسی می‌داند. شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد نزد پاتنام سه پایه اصلی سرمایه اجتماعی هستند. وی معتقد است هرچه سطح اعتماد در جامعه بالاتر باشد، احتمال همکاری هم بیشتر خواهد شد. تأکید عمده پاتنام بر مفهوم اعتماد است و به زعم وی، جلب اعتماد مردم و نخبگان موجب توسعه سیاسی می‌شود (شریفیان و فتوت، ۱۳۹۰: ۱۰).

نظریه استفاده و رضایت‌مندی کاتز^۱ و بلومر^۲

1. Katz

2. Bloomer

کاتز و بلومر نظریه خود را این چنین بیان می‌کنند؛ ارتباط مخاطبان اغلب بر مبنای شباهت، نیازها، علایق و سلايق فردی شکل می‌گیرد که منشاء اجتماعی یا روان‌شناختی دارد. این شیوه تفکر متعلق به مکتب پژوهشی به نام "استفاده یا رضایت‌مندی یا بهره‌وری و خرسندی" است. سابقه این رویکرد به گزارش تحقیقاتی رادیو و صفحه کتاب در سال ۱۹۴۰ برمی‌گردد که انتظار می‌رفت با آمدن رادیو، رسالت آموزش از انحصار رسانه‌های چاپی درآید. ولی نتایج تحقیق این انتظار را رد کرد. یکی از مطالعات اولیه این رویکرد به پژوهش هرزوغ^۱ در سال ۱۹۴۴ برمی‌گردد که با زنان خانه‌داری که هر روز سریال‌های رادیویی را گوش می‌کردند، درباره دلایل استفاده از رادیو مصاحبه کرد. از جمله این دلایل کنجکاوی، رضایت، آسودگی عاطفی و منجی برای حل مشکلات بود. مرحله دوم تاریخی رویکرد استفاده رضایت‌مندی، کاربردی کردن متغیرهای جامعه‌شناختی که مهم‌ترین آن‌ها گونه‌شناسی لاسول برای بیان کارکردهای رسانه‌هاست که معتقد بود کارکرد رسانه‌ها شامل نظارت بر محیط، مربوط کردن بخش‌های مختلف جامعه به یکدیگر و انتقال میراث فرهنگی است و رایت در سال ۱۹۶۰ کارکرد سرگرمی را به آن اضافه کرد. مرحله سوم تاریخی الگوی کاتز و همکاران^۲ بود که گامی به سوی رویکردی بود که با آن می‌شد انگیزه‌ها و انتظارات مخاطب را با هم مرتبط ساخت. این رویکرد به دنبال انگیزه‌هایی است که مخاطب را وامی‌دارد که از رسانه‌ها استفاد کند، این نظریه می‌گوید مخاطب نیاز به خودآگاهی دارد، بنابراین به نظر آن‌ها فرآیند انتقال پیام پنج ویژگی دارد: (۱) مخاطب فعال است، (۲) رسانه‌ها با خود رقابت می‌کنند تا نیاز مخاطبان را برآورده سازند، (۳) مخاطب جستجوگر است و برای رفع نیازهای خود روش‌های مختلفی را تجربه می‌کند. (۴) مخاطبان از نیاز خودآگاه هستند و برای تأمین آنها آگاهانه رسانه مورد نظر را انتخاب می‌کنند. و (۵) مخاطبان برای تأمین نیازهای معرفتی خود، آگاهانه رسانه مورد نظر را انتخاب می‌کنند. آنچه میزان تمایل فرد به وسایل ارتباط جمعی را تعیین می‌کند این است که او از رسانه چه می‌خواهد و در آن به دنبال چه می‌گردد. از ویژگی‌هایی که این نظریه را از سایر نظریه‌های متمایز می‌کند این است که

---

^۱. Herzog

^۲. Katz et al

مخاطب را مرکز توجه قرار می‌دهد و چندان اعتنایی به فرستنده پیام ندارد. ویژگی دوم آن این است که مخاطب را فعال و انتخاب‌گر به حساب می‌آورد. ویژگی سوم آن، این است که نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی را عامل تعیین‌کننده استفاده از رسانه یا محتوای خاصی از رسانه در نظر می‌گیرد، و به جای اثر ناخواسته رسانه بر مخاطب، به خواست و نیاز خود مخاطب توجه می‌کند. آن‌ها معتقدند افراد به رسانه‌ها روی می‌آورند تا پاداش کسب کنند (مصطفوی، ۱۳۹۶: ۳۲-۲۰).

نظریه کاشت گربنر

نظریه کاشت یا پرورش گربنر بر کنش متقابل میان رسانه و مخاطبان و تأثیری که رسانه بر مخاطبان می‌گذارد، تأکید دارند. فرض اساسی این نظریه چنین است که بین میزان مواجهه و استفاده از رسانه و واقعیت‌پنداری در محتوا و برنامه‌های آن رسانه ارتباط مستقیم وجود دارد. به این صورت که ساعت‌های متمادی مواجهه با رسانه‌ای خاص باعث ایجاد نگرش و دیدگاه‌های موافق با محتوای رسانه می‌شود. در واقع نظریه پرورش با تعیین میزان و نوع برنامه‌های مورد استفاده از رسانه‌ها، میزان تأثیر را مطالعه می‌کند تا به سازوکار و نحوه تأثیر دست پیدا کند. نظریه کاشت یکی از اشکال اثر رسانه‌ها در سطح شناختی بوده و مربوط به این موضوع است که قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها، تا چه حد می‌تواند به باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی، شکل دهد؟ در واقع محور بحث گربنر این است که اهمیت تاریخی رسانه‌ها بیشتر در ایجاد شیوه‌های مشترک در انتخاب مسائل و موضوعات و چگونگی نگرستن به رخدادها و وقایع است. این شیوه‌های مشترک محصول استفاده از فناوری و نظام ارائه پیام است که نقش واسطه را برعهده دارند و به دیدی مشترک و درک مشترک از جهان اطراف منجر می‌شود. گربنر محصول چنین فرآیندی را کاشت الگوهای مشترک ذهنی می‌نامد. گربنر تا آنجا پیش می‌رود که می‌گوید، رسانه‌ها به دلیل نظم و هماهنگی که در ارائه پیام در طول زمان دارند، قدرت اثرگذاری فراوانی دارند، به طوری که باید آن‌ها را شکل‌دهنده جامعه دانست (افشانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۱۹). بدین ترتیب، گربنر با افزودن دو مفهوم "رند کل" و "تجدید" در نظریه خود می‌خواست این را نشان دهد که میزان استفاد از رسانه‌ها بر گروه‌های مختلف افراد تأثیر متفاوتی دارد که رند کل، زمانی به وجود می‌آید که تحت تأثیر رسانه‌ها قرار می‌گیریم به همانندی نظرات ما منتهی

می‌شود، و کاشت زمانی شکل می‌گیرد که این اثرات رسانه در گروهی از افراد اثر بیشتری داشته باشد (سورین و تانکارد^۱، ۱۳۸۴: ۳۹۲). با توجه به نظریه گرینر می‌توان گفت که میزان استفاده از رسانه‌ها و یا تحت تأثیر رسانه‌ها قرار گرفتن بر تحرک اجتماعی افراد تأثیرگذار است.

نظریه‌های احساس عدالت اجتماعی راولز^۲

نظریه عدالت اجتماعی راولز که شاخص‌ترین نظریه عدالت اجتماعی غربی در دهه‌های اخیر است، بر توافق قراردادی به صورت پایه و اساس تشخیص اصول عدالت تکیه می‌کند. او هیچ تلقی و تصویری پیشینی از عدالت عرضه نمی‌دارد و محتوای اصول عدالت را به توافق حاصل شده میان افراد در وضع نخستین موکول می‌کند. آنچه در کتاب نظریه‌ای درباره عدالت مورد توجه راولز است، رسیدن به عدالت به مثابه انصاف است. راولز درباره عدالت ابراز می‌دارد که برداشت او از عدالت به مثابه انصاف مناسب‌ترین مبانی اخلاقی را برای یک جامعه دموکراتیک تشکیل می‌دهد. راولز در واقع از دو اصل نام می‌برد که عبارتند از (۱) هر شخصی باید حق برابر نسبت به گسترده‌ترین بخش‌های نظام اجتماعی داشته باشد که با نظام مشابه آزادی برای همگان منافاتی نداشته باشد. (۲) نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی باید چنان سامان یابند که هر دوی آن‌ها بیشترین نفع را برای محروم‌ترین افراد داشته باشند و به مناصب و مشاغل متصل باشند که در شرایط منصفانه و برابر از نظر فرصت به روی همه گشوده باشد. اصل اول آزادی نام دارد و بخش اول اصل دوم اصل تفاوت و بخش دوم آن، اصل فرصت برابر نام دارد. اصل آزادی بر اصل دوم عدالت، اولویت دارد. یعنی آزادی تضمین شده در اصل اول را نمی‌توان فدای منافع اقتصادی و اجتماعی کرد (هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۴۹).

نظریه تقدیرگرایی راجرز^۳

1. Surin & Tancard

2. Rawls

3. Rogers

راجرز از جامعه‌شناسان مکتب توسعه و نوسازی است که با تاکید بر متغیرهای فردی و مربوط به نظام شخصیتی افراد در قالب بحث خرده فرهنگ روستایی به پوشش‌های نوگرایی در میان جوامع روستایی پرداخته است وی با انجام پاره‌ای از تحقیقات تجربی به بررسی تقدیرگرایی در جامعه دهقانی پرداخته است (شمس‌الدینی، ۱۳۹۵: ۳۳). راجرز، تقدیرگرایی را درجه‌ای از درک فرد نسبت به عدم توانایی‌اش در مورد کنترل آینده تعریف کرده است. وی معتقد است، دهقانان در مورد کنترل حوادث آتی دارای نظریاتی نظیر بی‌ارادگی، بدگمانی، تسلیم، بردباری، نرمش و گریز بوده و در نتیجه روحیه تقدیرگرایی در میان آن‌ها یکی از عواملی است که پذیرش نوسازی و تغییر را مانع می‌شود (راستی و رحمانی، ۱۳۹۴: ۱۵۵). او بیان می‌دارد دهقانان سرنوشت را قدرت مطلقه در تعیین بدبختی و موفقیت‌های خود می‌دانند و از آنجا که ستیز با طبیعت به‌منظور بالا بردن سطح زندگی را دشوار می‌دانند، هر زمان خود یا همسایه‌شان در زندگی به موفقیتی برسد آن را ناشی از مداخله قوای مابعدالطبیعه می‌دانند. وی معتقد است در جامعه‌ای که تقدیرگرایی وجود داشته باشد توسعه‌ای رخ نخواهد داد. بر اساس تحقیقات صورت گرفته می‌توان بیان داشت که تقدیرگرایی در بافت و سنت اجتماعی و تاریخی منطقه مورد مطالعه وجود دارد و آرامش روحی و روانی و رضایت از زندگی را برای مردم به ارمغان آورده است و موجب صبر و استقامت و تدبیر درباره امور می‌شود. مردم با داشتن این نوع نگاه در صورت عدم دستیابی به آرزوها و عدم رفع مشکلات خود را سرزنش نمی‌کنند و آن را تقدیر روزگار می‌دانند و معتقدند با داشتن سنت‌ها و اعتقاد به تقدیر بسیاری از مسائل و آسیب‌ها از بین خواهد رفت. او در آخر نتیجه می‌گیرد روحیه تقدیرگرایی یکی از عواملی است که مانع پذیرش تغییر در میان دهقانان می‌شود (شمس‌الدینی، ۱۳۹۵: ۲۴). بنابراین از نظریه راجرز می‌شود این‌طور استنباط کرد که تقدیرگرایی از مهم‌ترین موانع موجود بر سر راه توسعه، تغییر و تحول و تحرک اجتماعی در میان افراد جامعه به‌خصوص زنان می‌باشد.

نظریه کلیشه‌های جنسیتی

پدیده عدم توفیق زنان در دستیابی به سطوح عالی مدیریت را در اصطلاح سقف شیشه‌ای می‌گویند. سقف شیشه‌ای نگرش‌ها و تعصبات منفی است که مانع از صعود زنان و گروه‌های

اقلیت و رای یک سطح خاص در سلسله مراتب سازمانی می‌شود. این اصطلاح که از دهه ۱۹۷۰ در آمریکا شکل گرفت، و به مفهوم سطحی است که پس از آن، مدیران زن و سایر اقلیت‌های جامعه امکان ارتقا پیدا نمی‌کنند. در سال ۱۹۸۶ مجله وال استریت اصطلاح جدید سقف شیشه‌ای را ساخت تا تصویری از موانع مختلفی که زنان و گروه‌های اقلیت در تلاش برای بهبود وضعیت شغلی خود با آن‌ها روبرو هستند ارائه دهد. بر پایه پژوهش‌ها، زنان پس از ورود به سازمان‌ها همگام با مردان شروع به رشد و بالندگی می‌کنند و سطوح گوناگون سازمان پشت سر می‌گذارند، اما هر چه زنان به سطوح بالاتر سازمانی می‌رسند، سرعت رشد و ارتقای آنان کاهش می‌یابد تا جایی که عامل‌هایی نادیدنی آن‌ها را از دستیابی به مشاغل بالای سازمان بازمی‌دارد. این عامل‌های نادیدنی را سقف شیشه‌ای می‌نامند. زنان شایسته و توانمند با نگاه کردن به سطوح بالای سازمان از میان سقف شیشه‌ای جایگاه‌هایی را می‌بینند که شایستگی رسیدن به آن‌ها را دارند ولی به خاطر سدهای نادیدنی، توانایی شکستن این سقف شیشه‌ای را ندارند (صداقت‌زادگان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۳ - ۱۲۲). بنابراین، یک مانع عمده برای زنانی که مایل‌اند به پست‌های بالای شغلی برسند، وجود محدودیت‌هایی است که از سوی جامعه، خانواده و خود زنان بر آنان تحمیل می‌شود. برخی از محققان به تعدادی از این محدودیت‌ها به‌عنوان افسانه‌ها اشاره می‌کنند که عقاید از قبل تصور شده یا مفاهیم بدون پشتوانه‌ای علمی و منطقی هستند. به‌عنوان نمونه به اغلب زنان گفته می‌شود که وابسته، بی‌اراده، شکننده، غیرتهاجمی، غیررقابتی، درون‌گرا، تلقینی، حساس و تخیلی هستند. اگرچه برخی از این نگرش‌ها شاید برای زنان خوشایند باشد، اما بسیاری از آنان به‌عنوان موانع واقعی برای آن‌هاست (صفری و فروغی ابری، ۱۳۸۹: ۴۹). استعاره سقف شیشه‌ای زمانی به‌کار می‌رود که زنان صرفاً به خاطر جنسیت خویش از صعود به مراتب عالی در جامعه باز نگه داشته می‌شود. سقف شیشه‌ای برآمده از برداشت‌های کلیشه‌ای و پیش‌داوری‌هایی است که در مورد زنان وجود دارد و باعث می‌شود تا نتوانند در سلسله مراتب سازمانی به مراتب بالای جامعه ارتقا یابند (توسلی و جلالوند، ۱۳۸۶: ۵). تا وقتی که تصور ارائه شده از زنان همان تصور سنتی است که او را در حیطه خانه تعریف می‌کنند نمی‌توان انتظار داشت که زنان به فعالیت در عرصه اجتماع بپردازند. تأکید بر این تصویر از

یک‌سو و شکل‌گیری این باور که اشتغال زنان موجب ضرررسانی به جامعه و اتلاف وقت و هزینه می‌گردد موجب شده که حضور زنان در بسیاری از مشاغل و در ساخت قدرت پایین ارزیابی گردد و همین باعث می‌شود در جامعه از نیروی مردان بیشتر از زنان استفاده شود و می‌توان احتمال داد که آنچه در رسانه‌ها به تصویر درمی‌آید ریشه در فرهنگ جامعه دارد (اعزازی، ۱۳۹۰: ۱۷۴) که در نهایت باعث کاهش میزان تحرک اجتماعی زنان می‌شود.

فرضیه‌ها

فرضیه اول: به نظر می‌رسد متغیر سرمایه اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد متغیر مصرف رسانه‌ای بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد متغیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد متغیر تقدیرگرایی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

فرضیه پنجم: به نظر می‌رسد متغیر کلیشه‌های جنسیتی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

روش پژوهش

این پژوهش در محدوده زمانی سال ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹ انجام گرفته است. شیوه اجرای آن، پیمایشی و مکان پژوهش شهر دهلران بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی زنان بین ۲۰ تا ۶۵ سال است که در مدت زمان تحقیق، در این شهر سکونت داشتند که به تعداد ۲۰۳۱۱ نفر برآورد شد که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و فرمول کوکران، حجم نمونه به تعداد ۳۷۳ نفر به دست آمد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بود و از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS برای توصیف آماری داده‌های حاصل از پرسشنامه و آزمون فرضیات استفاده شد.

تحرك اجتماعى بين نسلى

آنتونى گيدنز، تحرك اجتماعى را به حركت افراد و گروه‌ها بين موقعيت‌هاى اجتماعى - اقتصادى متفاوت اطلاق مى‌كند. او خاطر نشان مى‌سازد كه در مطالعه قشربندى اجتماعى، نه تنها بايد اختلافات بين موقعيت‌هاى اقتصادى يا مشاغل در نظر گرفته شود، بلكه بايد رخدادهائى مربوط به افرادى كه آن‌ها را اشغال کرده‌اند نيز مورد بررسى قرار گيرد (گيدنز، ۱۳۸۹: ۴۳۵). در تعريف تحرك اجتماعى بين نسلى نيز اين گونه آمده كه نوعى تحرك اجتماعى است كه از يك نسل به نسلى ديگر رخ مى‌دهد (كوئن، ۱۳۷۷: ۲۶۲). عملياتى كردن متغير تحرك اجتماعى بين نسلى به اين صورت انجام مى‌شود كه نمره تحرك هر نسل به وسيله شاخص‌هاى ميزان تحصيلات، منزلت شغلى، ميزان درآمد، نوع منزل مسكونى، ارزش وسيله نقليه مورد سنجش قرار مى‌گيرد و بعد از قرار دادن اين متغيرها در مقياس ترتيبى و تعيين نمره تحرك اجتماعى بين نسلى، تفاوت بين شاخص‌هاى بين دو نسل به عنوان تحرك بين نسلى در نظر گرفته مى‌شود.

مصرف رسانه‌اى

شبكه‌هاى اجتماعى مجموعه‌اى از نهادهاى اجتماعى شامل مردم و سازمان‌هاى است كه به وسيله مجموعه‌اى از روابط معنى‌دار اجتماعى به هم متصل هستند و در به اشتراك گذاشتن ارزش‌ها تعامل دارند. در واقع، شبكه‌هاى اجتماعى امكاناتى را فراهم مى‌آورند كه کاربران علاقه‌مندی‌ها، افكار و فعاليت‌هاى خود را با ديگران به اشتراك بگذارند و ديگران هم اين افكار و فعاليت‌ها را با آنان سهيم شوند (معمار و همكاران، ۱۳۹۱: ۶). براى سنجش ميزان مصرف رسانه‌اى از ميزان استفاده از شبكه‌هاى اجتماعى ۱- تانگو، ۲- تلگرام، ۳- واتس‌آپ، ۴- اينستاگرام، ۵- فيسبوك، ۶- اسكاىپ و ۷- لاین و به وسيله مقياس ليكرت (خيلی كم (نمره ۱)، كم (نمره ۲)، متوسط (نمره ۳)، زياد (نمره ۴)، خيلی زياد (نمره ۵)) استفاده شده است.

سرمایه اجتماعى

سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از شبکه‌ها، ارزش‌ها، هنجارها و درکی دانست که همکاری درون گروه‌ها و بین گروه‌ها را جهت کسب منافع متقابل، تسهیل می‌کند. به‌طور کلی اکثریت جامعه‌شناسان در چندین شاخص موجود در سرمایه اجتماعی اتفاق نظر دارند. از جمله اعتماد بین مردم و اجتماع، افزایش توانایی‌هایی برای کنش، ارتباطات آزاد و مشارکتی، تعهدات و انتظارات، انواع روابط، پیوندها و... (لطفی، ۱۳۸۷: ۱۰۱). در این پژوهش از پرسشنامه ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) شامل ۱۶ گویه در قالب سه بعد ساختاری، ارتباطی و شناختی و هفت خرده مقیاس شبکه‌ها، اعتماد، همکاری، فهم متقابل، روابط ارزش‌ها و طیف شش گزینه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم (نمره ۱)، مخالفم (نمره ۲)، تا حدودی مخالفم (نمره ۳)، تا حدودی موافقم (نمره ۴)، موافقم (نمره ۵) و کاملاً موافقم (نمره ۶)) برای سنجش سرمایه اجتماعی استفاده شده است.

۶ گویه بعد سرمایه اجتماعی ساختاری عبارتند از:

۱. اعضای خانواده‌ی ما در انجام امور مهم از نظرات یکدیگر استفاده می‌کنند؛
  ۲. اعضای خانواده ما برای انجام کار گروهی ارزش زیادی قائل هستند؛
  ۳. والدینم برای عضویت من در گروه‌ها فرصت زیادی فراهم می‌کنند؛
  ۴. اعضای خانواده ما با یکدیگر رابطه خوبی دارند؛
  ۵. والدینم معمولاً هنگام تصمیم‌گیری اطلاعات و نظرات خود را با من مبادله می‌کنند
  ۶. اعضای خانواده ما اطلاعات لازم را به‌صورت داوطلبانه در اختیار هم می‌گذارند.
- ۵ گویه بعد سرمایه اجتماعی شناختی عبارتند از:

۱. در خانواده ما تمایل زیادی به راه‌حل‌های همکاری جویانه وجود دارد؛
  ۲. شوهرم معمولاً به خانواده خود کمک می‌کند؛
  ۳. روحیه گروهی و تیمی در میان اعضای خانواده ما وجود دارد؛
  ۴. اعضای خانواده ما در امور مختلف مشارکت و همکاری می‌کنند؛
  ۵. به‌طور کلی ارزش‌های شخصی من مشابهت زیادی با اهداف و ارزش‌های خانواده‌ام دارد.
- ۵ گویه بعد سرمایه اجتماعی ارتباطی عبارتند از:
۱. خانواده ما تفاوت‌های عقاید فرزندان را به آسانی می‌پذیرد؛
  ۲. اعضای خانواده ما احساسات یکدیگر را درک می‌کنند؛

۳. اعضای خانواده ما به شیوه‌ای سالم و سازنده همدیگر را نقد می‌کنند؛

۴. خانواده ما به احساسات یکدیگر احترام می‌گذارند؛

۵. اعضای خانواده من به همدیگر اعتماد دارند.

احساس عدالت اجتماعی

امروزه، برخی عدالت اجتماعی را عبارت از وجود فرصت‌های برابر اجتماعی برای کسب آموزش و مهارت و دسترسی به سرمایه مالی و فیزیکی می‌دانند. در واقع عدالت اجتماعی معطوف به سیاست‌های رویه‌ای و توزیعی و اجرایی است که نهایتاً جامعه را به سمت نوعی تعادل بین طبقات برخوردار و محروم از مواهب طبیعی سوق می‌دهد (هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۵۲). متغیر احساس عدالت اجتماعی با استفاده از پرسشنامه هزارجریبی (۱۳۹۰) شامل دو بعد عدالت رویه‌ای (۳ گویه) و عدالت توزیعی (۵ گویه) و براساس مقیاس شش گزینه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم (نمره ۱)، مخالفم (نمره ۲)، تا حدودی مخالفم (نمره ۳)، تا حدودی موافقم (نمره ۴)، موافقم (نمره ۵) و کاملاً موافقم (نمره ۶)) مورد سنجش قرار گرفته است. ۵ گویه عدالت توزیعی عبارتند از:

۱. در وضعیت فعلی جامعه مردم به حداقل درآمد برای زندگی آبرومند دسترسی دارند؛

۲. در جامعه ما حق و حقوق قومیت‌ها رعایت می‌شود؛

۳. افراد با نفوذ نمی‌توانند، حق و حقوق افراد را پایمال کنند؛

۴. در جامعه ما قانون به صورت یکسان برای همه اجرا می‌شود؛

۵. در جامعه ما واگذاری شغل‌ها به افراد متناسب با شایستگی آن‌هاست.

۳ گویه مورد استفاده برای سنجش عدالت رویه‌ای عبارتند از:

۱. در ادارات با مردم با احترام برخورد می‌شود؛

۲. نام و اعتبار افراد در جامعه ما ناشی از شایستگی آن‌هاست؛

۳. در جامعه ما برای هر کاری برنامه‌ای تعریف شده است.

تقدیرگرایی

تقدیرگرایی، به مثابه اعتقاد گروهی، که همه امور و پدیده‌ها در حیات اجتماعی فرد را به کارکرد نیروها و عوامل ماوراءالطبیعه و متافیزیکال نسبت می‌دهد. راجرز، تقدیرگرایی را درجه‌ای از درک فرد نسبت به ناتوانایی‌اش در مورد کنترل آینده تعریف می‌کند که براساس آن انسان موجودی ناتوان و با قابلیت‌های محدود در جهان پیرامونی و امور و وقایع زندگی تصور شده است و درک او درباره ناتوانایی و محدودیت‌هایش سبب می‌شود که به نوعی احساس بی‌قدرتی گرفتار آید و به ناتوانایی‌اش درباره پیش‌بینی وقایع در زندگی و کنترل آینده باور پیدا کند (نیازی و شفائی مقدم، ۱۳۹۳: ۱۲۵). برای سنجش متغیر تقدیرگرایی از پرسشنامه لطفی (۱۳۸۷) و طیف شش گزینه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم (نمره ۱)، مخالفم (نمره ۲)، تاحدودی مخالفم (نمره ۳)، تا حدودی موافقم (نمره ۴)، موافقم (نمره ۵) و کاملاً موافقم (نمره ۶)) مورد سنجش قرار گرفته است. ۴ گویه مورد استفاده برای سنجش تقدیرگرایی عبارتند از:

۱. با تلاش و کوشش نمی‌توان به موفقیت‌های بالاتر رسید؛
۲. سرنوشت و تقدیر را با آینده‌نگری می‌توان تغییر داد؛
۳. سرنوشت هر کسی از همان اول روی پیشانی‌اش نوشته شده است؛
۴. بعضی آدم‌ها از همان اول زندگی بخت و اقبالشان سیاه بوده است.

کلیشه‌های جنسیتی

کلیشه‌های جنسیتی، مجموعه‌ای از باورهای ذهنی است که مبنای نگرش فرهنگی و اجتماعی به مفهوم جنسیت قرار می‌گیرند. به عبارتی وجود این کلیشه‌ها باعث می‌شود که ویژگی‌های خاصی به‌طور جداگانه به زنان و مردان تعلق گرفته، به‌گونه‌ای که چنین مشخصاتی به‌لحاظ خاص بودن ویژه تنها یک جنس تلقی می‌شوند. بدین ترتیب مبنای قضاوت در مورد زن یا مرد بودن عمل فرد نیست، بلکه جنسیت وی تعیین می‌کند که او دارای چه خصوصیات مثبت یا منفی غیرقابل تغییر یا تعدیل، صرف‌نظر از درست بودن قضاوت ارزش است. این کلیشه‌ها بیش از هر چیز در سطح زبان خود را نشان می‌دهد و به شکل گزاره‌های مفهومی کاربرد دارد و بدین

ترتیب در ادبیات و زبان هر جامعه‌ای به وفور پیدا می‌شود (مقدم، ۱۳۹۷: ۹۳). برای سنجش متغیر کلیشه‌های جنسیتی از مقیاس ماکینوس (۲۰۰۱) و تایلور (۲۰۰۳) و طیف شش گزینه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم (نمره ۱)، مخالفم (نمره ۲)، تا حدودی مخالفم (نمره ۳)، تا حدودی موافقم (نمره ۴)، موافقم (نمره ۵) و کاملاً موافقم (نمره ۶)) استفاده شده است. ۴ گویه مورد استفاده برای سنجش متغیر کلیشه‌های جنسیتی عبارتند از:

۱. مردان مستقل و مسلط و زنان مطیع و وابسته‌اند؛
۲. مردان مدعی، متوقع و ناراضی و زنان بی‌ادعا، قانع و راضی هستند؛
۳. ۳. مردان قوی و شجاع و زنان ضعیف و ترسو هستند؛
۴. مردان خشن و بی‌احساس و زنان ظریف، زیبا و با احساس هستند.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج نشان داد ۲۱/۴ درصد پاسخگویان نسبت به مادرانشان از تحرک اجتماعی منفی برخوردار بوده‌اند و سیر نزولی داشته‌اند، ۲۴/۶ درصد دارای تحرک خنثی بوده و نسبت به مادرانشان تحرکی نداشته‌اند و ۵۳/۹ درصد نسبت به مادرانشان تحرک مثبت و صعودی داشته‌اند. همچنین میانگین متغیر مصرف رسانه‌ای، ۱۵/۲۱ و انحراف معیار آن ۷/۱۸۷ است که نشان‌دهنده میزان استفاده پایین پاسخگویان از رسانه‌ای اجتماعی مجازی است. میانگین سرمایه اجتماعی، ۶۳/۶۵ و انحراف معیار آن ۸/۸۷۰ است که نشان‌دهنده میزان متوسط ولی رو به بالای سرمایه اجتماعی در میان پاسخگویان است. میانگین احساس عدالت اجتماعی، ۳۶/۷۳۷ و انحراف معیار آن ۶/۲۵۳ است که نشان‌دهنده میزان متوسط ولی رو به بالای احساس عدالت اجتماعی در میان پاسخگویان است. میانگین متغیر تقدیرگرایی، ۱۳/۹۰ و انحراف معیار آن ۲/۶۹۵ است که نشان می‌دهد تقدیرگرایی پاسخگویان متوسط ولی رو به پایین است. میانگین متغیر کلیشه‌های جنسیتی، ۱۵/۷۰

و انحراف معیار آن ۳/۵۴۵ است که نشان می‌دهد پاسخگویان به میزان متوسط ولی رو به بالا تحت تأثیر کلیشه‌های جنسیتی قرار دارند.

مدلسازی معادله ساختاری

الف) مدل اندازه‌گیری

به‌منظور ارزیابی برازش مدل پژوهش از مدلسازی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی استفاده شد که جایگزینی برای مدل‌های معادلات ساختاری مبتنی بر کوواریانس هستند (گارسون^۱، ۲۰۱۶: ۱۳). یک مدل معادلات ساختاری که از روش حداقل مربعات جزئی در حل آن استفاده شده می‌بایست در دو مرحله تحلیل و تفسیر شود. ابتدا مدل اندازه‌گیری و سپس مدل ساختاری مورد تحلیل و تفسیر قرار خواهد گرفت (نوروزی و نجات، ۱۳۹۵: ۳۳۵). در بخش مدل اندازه‌گیری از شاخص‌های آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و بارهای عاملی برای بررسی میزان پایایی متغیرهای پژوهش و از شاخص میانگین واریانس استخراج شده برای بررسی روایی همگرا استفاده می‌شود (سانچز^۲، ۲۰۱۳؛ گارسون، ۲۰۱۶؛ کونگ^۳ و وونگ^۴، ۲۰۱۳ و لاتان^۵ و رملی^۶، ۲۰۱۷). همان‌طور که اشاره شد یکی از شاخص‌های مورد استفاده برای بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری، میزان ضرایب بارهای عاملی می‌باشد (سانچز، ۲۰۱۳: ۶۴؛ هیر و همکاران^۷، ۲۰۱۴: ۱۰۳ و گارسون، ۲۰۱۶)، مقدار قابل قبول ضرایب بارهای عاملی بالاتر از ۰/۷۰ است (گارسون ۲۰۱۶؛ چاین^۸، ۱۹۹۸؛ هیر و همکاران، ۲۰۱۱؛ هالند^۹، ۱۹۹۹؛ لاتان^{۱۰} و قوزالی^{۱۱}، ۲۰۱۲؛ گوتزه و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۰ و لاتان و رمالی، ۲۰۱۷: ۱۱). زیرا بارگیری ۰/۷۰ سطحی

1. Garson
2. Sanchez
3. Kwong
4. Wong
5. Latan
6. Ramli
7. Hair et al
8. Chin
9. Hulland
10. Latan
11. Ghozali
12. Gotz et al

است که در آن تقریباً نیمی از واریانس شاخص با عامل آن توضیح داده می‌شود و همچنین سطحی است که در آن واریانس توضیح داده شده باید بیشتر از واریانس خطا باشد (گارسون، ۲۰۱۶: ۶۱-۶۰). اما اگر مقدار پایایی ترکیبی و میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده برای یک سازه در شرایط قابل قبولی باشند، می‌توان شاخص‌هایی را که ضریب بار عاملی آن‌ها بین ۰/۴۰ تا ۰/۷۰ می‌باشند نیز قابل قبول دانست (هیر و همکارا، ۲۰۱۴: ۱۰۳؛ گارسون، ۲۰۱۶: ۶۱ و کونگ و وونگ، ۲۰۱۳: ۳۲). همان‌طور که نتایج مندرج در جدول ۱ و ۲ نشان می‌دهد ضرایب بارهای عاملی همه شاخص‌های متغیر مصرف رسانه‌ای بالاتر از ۰/۴۰ قرار دارند. بنابراین، پایایی ضرایب بارهای عاملی این متغیر قابل قبول می‌باشد. همچنین، ضرایب بارهای عاملی متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی ساختاری، سرمایه اجتماعی شناختی، سرمایه اجتماعی ارتباطی، احساس عدالت اجتماعی، احساس عدالت رویه‌ای و احساس عدالت توزیعی، تقدیرگرایی و کلیشه‌های جنسیتی در حد مطلوب و قابل قبولی قرار دارند.

آلفای کرونباخ یکی دیگر از شاخص‌های مورد استفاده برای بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری است (سانچز، ۲۰۱۳: ۵۷ و گارسون، ۲۰۱۶: ۶۵) که به‌طور سنتی، قابلیت اطمینان سازگاری درونی متغیرهای پنهان در پژوهش‌های اجتماعی را اندازه‌گیری می‌کند (کونگ و وونگ، ۲۰۱۳: ۲۳). سازگاری درونی نشانگر میزان همبستگی بین یک سازه و شاخص‌های مربوط به آن است (دواری و رضازاده، ۱۳۹۶: ۷۹). مقدار قابل قبول آلفای کرونباخ عدد ۰/۷۰ می‌باشد (سانچز، ۲۰۱۳: ۵۷ و گارسون، ۲۰۱۶: ۶۵-۶۴). در این پژوهش مقدار آلفای کرونباخ برای متغیر مصرف رسانه‌ای برابر ۰/۸۶، برای متغیر سرمایه اجتماعی برابر ۰/۸۹، برای متغیر سرمایه اجتماعی ساختاری برابر ۰/۷۸، برای متغیر سرمایه اجتماعی شناختی برابر ۰/۷۸، برای متغیر سرمایه اجتماعی ارتباطی برابر ۰/۷۷، برای متغیر احساس عدالت اجتماعی برابر ۰/۸۱، برای متغیر احساس عدالت رویه‌ای برابر ۰/۸۶، برای متغیر احساس عدالت توزیعی برابر ۰/۷۰، برای متغیر تقدیرگرایی برابر ۰/۶۵ و در نهایت برای متغیر کلیشه‌های جنسیتی برابر ۰/۷۰ است. بنابراین، مقدار آلفای کرونباخ تمامی متغیرهای پژوهش به جز تقدیرگرایی در وضعیت مطلوبی قرار دارد. ولی به دلیل مناسب بودن شاخص‌های پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده متغیر

تقدیرگرایی و به دلیل برتری شاخص پایایی ترکیبی نسبت به آلفای کرونباخ می‌توان آن را قابل قبول دانست.

پایایی ترکیبی نیز یکی دیگر از شاخص‌هایی مورد استفاده برای بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری است (گارسون، ۲۰۱۶: ۶۳) که اگر عدد این شاخص برای هر متغیر پنهان بالای ۰/۷۰ باشد، پایایی آن متغیر پنهان را می‌توان بالا دانست (سبحانی‌فرد، ۱۳۹۵: ۲۵۸). در این پژوهش مقدار پایایی ترکیبی متغیر مصرف رسانه‌ای برابر ۰/۹۰، برای متغیر سرمایه اجتماعی برابر ۰/۹۱، برای متغیر ساختاری برابر ۰/۸۴، برای متغیر سرمایه اجتماعی شناختی برابر ۰/۸۵، برای متغیر سرمایه اجتماعی ارتباطی برابر ۰/۸۴، برای متغیر احساس عدالت اجتماعی برابر ۰/۸۷، برای متغیر احساس عدالت رویه‌ای برابر ۰/۹۱، برای متغیر احساس عدالت توزیعی برابر ۰/۸۰، برای متغیر تقدیرگرایی برابر ۰/۷۷ و در نهایت برای متغیر کلیشه‌های جنسیتی برابر ۰/۷۹ می‌باشد. بنابراین، مقدار پایایی ترکیبی تمام متغیرهای پژوهش در وضعیت مطلوبی قرار دارد.

میانگین واریانس استخراج شده نیز معیاری است که برای بررسی روایی همگرا از آن استفاده می‌شود و مقدار مناسب آن ۰/۵۰ می‌باشد (گارسون، ۲۰۱۶: ۶۵)، بدان معنی که شاخص‌ها باید حداقل نیمی از واریانس سازه خود را توضیح دهند. میانگین واریانس استخراج شده زیر ۰/۵۰ یعنی واریانس خطا از واریانس توضیح داده شده بیشتر است (فورنل و لارکر، ۱۹۸۱؛ گارسون، ۲۰۱۶: ۶۵). اما مگنر و همکاران مقادیر بالای ۰/۴۰ را برای میانگین واریانس استخراج شده کافی دانسته‌اند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۶: ۱۳۷). در این پژوهش مقدار میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده برای متغیر مصرف رسانه‌ای برابر ۰/۵۹، برای متغیر سرمایه اجتماعی برابر ۰/۸۰، برای متغیر سرمایه اجتماعی ساختاری برابر ۰/۴۸، برای متغیر سرمایه اجتماعی شناختی برابر ۰/۵۴، برای متغیر سرمایه اجتماعی ارتباطی برابر ۰/۵۴، برای متغیر احساس عدالت اجتماعی برابر ۰/۸۱، برای متغیر احساس عدالت رویه‌ای برابر ۰/۷۸، برای متغیر احساس عدالت توزیعی برابر ۰/۴۷، برای متغیر تقدیرگرایی برابر ۰/۴۷ و در نهایت برای متغیر کلیشه‌های جنسیتی برابر ۰/۴۹ می‌باشد. بنابراین، مقدار میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده تمامی متغیرهای پژوهش در وضعیت مطلوبی قرار دارد. در نتیجه با توجه به نتایج به دست آمده برای معیارهای پایایی

(بارهای عامی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی) و روایی (میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده) می‌توان گفت مدل اندازه‌گیری دارای روایی و پایایی قابل قبولی می‌باشد.

جدول ۱. شاخص‌های پایایی و روایی متغیرهای پژوهش

متغیر	معرف‌ها	بار عاملی	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	آلفای کرونباخ (Alfa)
		$>0/40$ بارعاملی	$CR >0/70$	$AVE >0/40$	$Alfa >0/70$
مصرف رسانه‌ای	Mr1	0/536	0/902	0/592	0/868
	Mr 2	0/469			
	Mr 3	0/401			
	Mr 4	0/930			
	Mr 5	0/950			
	Mr 6	0/933			
	Mr 7	0/915			
تحریک اجتماعی	TEG	1/000	1/000	1/000	1/000
سرمایه اجتماعی	ساختاری	0/912	0/915	0/809	0/899
	شناختی	0/921			
	ارتباطی	0/866			
سرمایه اجتماعی ساختاری	SES1	0/559	0/847	0/489	0/786
	SES 2	0/695			
	SES 3	0/641			
	SES 4	0/828			
	SES 5	0/868			
	SES 6	0/534			
SES	SESh1	0/558	0/854	0/544	0/783
	SESh 2	0/846			

			۰/۷۲۳	SESh 3	سرمایه
			۰/۸۵۰	SESh 4	اجتماعی
			۰/۶۶۸	SESh 5	شناختی
۰/۷۷۳	۰/۵۴۴	۰/۸۴۹	۰/۵۱۲	SEE1	سرمایه اجتماعی ارتباطی
			۰/۹۱۲	SEE 2	
			۰/۶۰۷	SEE 3	
			۰/۶۰۸	SEE 4	
			۰/۹۴۳	SEE 5	

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۲. شاخص‌های پایایی و روایی متغیرهای پژوهش

متغیر	معرف‌ها	بار عاملی	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	آلفای کرونباخ (Alfa)
		۰/۴۰ > بار عاملی	CR > ۰/۷۰	AVE > ۰/۴۰	Alfa > ۰/۷۰
عدالت اجتماعی	رویه‌ای	۰/۹۰۴	۰/۸۷۷	۰/۸۱۵	۰/۸۳۵
	توزیعی	۰/۹۰۶			
عدالت رویه‌ای	EER1	۰/۸۶۶	۰/۹۱۸	۰/۷۸۹	۰/۸۶۶
	EER 2	۰/۹۲۱			
	EER 3	۰/۸۷۷			
عدالت توزیعی	EET1	۰/۶۹۶	۰/۸۰۹	۰/۴۷۳	۰/۷۰۲
	EET 2	۰/۹۲۱			
	EET 3	۰/۴۴۰			
	EET 4	۰/۶۹۱			
	EET 5	۰/۵۹۸			
تقدیرگرایی	Fat1	۰/۸۵۵	۰/۷۷۴	۰/۴۷۲	۰/۶۵۰
	Fat12	۰/۴۶۷			
	Fat3	۰/۷۲۸			
	Fat4	۰/۶۴۰			

۰/۷۰۶	۰/۴۹۵	۰/۷۹۰	۰/۸۱۲	Kel1	کلیشه های جنسیتی
			۰/۸۲۱	Kel2	
			۰/۶۵۱	Kel3	
			۰/۴۷۲	Kel4	

منبع: یافته‌های پژوهش

ب) مدل ساختاری

پس از تأیید روایی و پایایی سنجه‌های سازه، باید نتایج مدل ساختاری شامل معناداری و تناسب روابط مدل ساختاری و سطح ضریب تعیین (R^2) ارزیابی گردد (هیر و همکاران، ۱۳۹۵). ابتدایی‌ترین معیار سنجش رابطه بین سازه‌ها در مدل ساختاری، ضریب معناداری است که اگر مقدار آن بیشتر از قدر مطلق مقدار $1/96$ باشد، از صحت رابطه بین سازه‌ها و تأیید فرضیه‌های پژوهش حکایت دارد (کونگ و وونگ، ۲۰۱۳). همان‌طور که نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد مقدار (T-Value) تمام مسیرهای مدل بالاتر از قدر مطلق عدد $1/96$ است. بنابراین، تمام فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرند. همچنین، مقدار ضریب تعیین متغیر تحرک اجتماعی بین‌نسلی برابر $0/295$ است که باتوجه به نظر گارسون (۲۰۱۶) که مقادیر $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ را برای ضریب تعیین به ترتیب ضعیف، متوسط و قابل توجه بیان کرده است، میزان ضریب تعیین مدل این پژوهش نسبتاً متوسط تفسیر می‌شود.

با توجه به ضریب معناداری (T-Value) فرضیه دوم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۱۵۴ و سطح معناداری آن برابر ۳/۳۰۲ می‌باشد بنابراین، هرچه پاسخگویان از میزان بالاتری از احساس عدالت اجتماعی برخوردار باشند، میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی آن‌ها افزایش پیدا می‌کند.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد متغیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

با توجه به ضریب معناداری (T-Value) فرضیه سوم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۳۲۴ و سطح معناداری آن برابر با ۳/۷۹۲ می‌باشد. بنابراین، هرچه پاسخگویان از میزان مصرف رسانه‌ای بالاتری برخوردار باشند، میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی آن‌ها افزایش پیدا می‌کند.

فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد متغیر تقدیرگرایی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

با توجه به ضریب معناداری (T-Value) فرضیه چهارم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۳۰۷- و سطح معناداری آن برابر ۵/۰۵۶ می‌باشد. بنابراین، هرچه میزان تقدیرگرایی پاسخگویان افزایش پیدا کند، تحرک اجتماعی بین‌نسلی آنها کاهش می‌یابد. فرضیه پنجم: به نظر می‌رسد متغیر کلیشه‌های جنسیتی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان تأثیر معناداری دارد.

با توجه به ضریب معناداری (T-Value) فرضیه پنجم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۲۱۵- و سطح معناداری آن برابر ۲/۳۸۵ می‌باشد. بنابراین هرچه پاسخگویان از کلیشه‌های جنسیتی بیشتر تأثیر بپذیرند، تحرک اجتماعی بین‌نسلی آن‌ها کاهش پیدا می‌کند.

جدول ۳. نتایج آزمون مدل ساختاری میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

نتیجه	T-Value	ضرایب مسیر	مسیر
تأیید فرضیه	۲/۰۶۰	۰/۱۱۴	سرمایه اجتماعی به تحرک اجتماعی بین نسلی
تأیید فرضیه	۳/۳۰۲	۰/۱۵۴	احساس عدالت اجتماعی به تحرک اجتماعی بین نسلی
تأیید فرضیه	۳/۷۹۲	۰/۳۲۴	مصرف رسانه‌ای به تحرک اجتماعی بین نسلی
تأیید فرضیه	۵/۰۵۶	-۰/۳۰۷	تقدیرگرایی به تحرک اجتماعی بین نسلی
تأیید فرضیه	۲/۳۸۵	-۰/۲۱۵	کلیشه‌های جنسیتی به تحرک اجتماعی بین نسلی

منبع: یافته‌های پژوهش

ج- مدل کلی

با آن‌که انواع گوناگون آزمون‌ها، که به‌گونه کلی شاخص‌های برازش یا شاخص نیکویی برازش نامیده می‌شوند پیوسته در حال مقایسه، توسعه و تکامل می‌باشند، اما هنوز درباره حتی یک آزمون بهینه نیز توافق همگانی وجود ندارد. نتیجه آن که مقاله‌های مختلف، شاخص‌های مختلفی را ارائه کرده‌اند و حتی نرم‌افزارهای مختلف تعداد زیادی از شاخص‌های برازش به دست می‌دهند (نوروزی و نجات، ۱۳۹۵: ۳۴۹-۳۴۸). در این پژوهش برای بخش مدلسازی معادلات ساختاری از شاخص نیکویی برازش کلی^۱ (GOF) استفاده شد که میزان آن (۰/۴۲۱) نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل کلی پژوهش می‌باشد.

جدول ۴. شاخص‌های برازش مدل

نتیجه	مقدار	ملاک	شاخص
مطلوب	۰/۴۲۱	small ≥ 0.1 , medium ≥ 0.25 , large ≥ 0.36	شاخص نیکویی برازش کلی (GOF)

منبع: یافته‌های پژوهش

^۱ . Tenenhaus Gof

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی تأثیر متغیرهای سرمایه اجتماعی، مصرف رسانه‌ای، تقدیرگرایی، کلیشه‌های جنسیتی و احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان زنان شهر دهلران پرداخته شد.

نتایج بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در زنان شهر دهلران نشان داد مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۱۷۶ است که با توجه به معناداری ضریب می‌توان گفت این فرضیه مورد تأیید است. به این معنا که افزایش سرمایه اجتماعی سبب افزایش تحرک اجتماعی بین‌نسلی می‌شود. این نتیجه با نتایج امینی‌خو (۱۳۹۶)، لین و هوآنگ (۲۰۰۵) و میترا (۲۰۰۸) همسو است که نشان دادند هرچه زنان از فهم متقابل، اعتماد، همکاری، تعهد و ارتباط نزدیک بیشتری برخوردار باشند، تحرک اجتماعی بیشتر خواهند داشت. کلمن نیز در نظریه سرمایه اجتماعی، خانواده فرد را سرچشمه منافع می‌داند که از طریق شبکه‌ها و گروه‌هایی عاید فرد می‌شود که فرد یا خانواده‌اش عضو آنهاست. متداول‌ترین بهره‌مندی از این شکل سرمایه اجتماعی برای فرد در عرصه قشربندی و تحرک اجتماعی است. افرادی که از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند، با سهولت بیشتری می‌توانند از نردبان شغلی و موفقیت و کسب و کار بالا روند.

نتایج بررسی تأثیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در زنان شهر دهلران نشان داد ضریب تأثیر احساس عدالت اجتماعی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی برابر ۰/۱۵۳ می‌باشد که با توجه به معناداری ضریب می‌توان گفت فرضیه دوم نیز مورد تأیید است. به این معنا که افزایش احساس عدالت اجتماعی افراد سبب افزایش تحرک اجتماعی بین‌نسلی آنها می‌شود.

نتایج بررسی تأثیر مصرف رسانه‌ای بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در زنان شهر دهلران نشان داد مقدار ضریب این تأثیر برابر ۰/۵۱۳ است که با توجه به معناداری ضریب می‌توان گفت فرضیه سوم مورد تأیید قرار است. به این معنا که افزایش مصرف رسانه‌ای، میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی افراد را افزایش می‌دهد. این نتیجه با نتایج امینی‌خو (۱۳۹۶) همسو می‌باشد. همچنین، بر نظریه کاشت گریبرن مبتنی است که طبق آن مدت زمان استفاده و عضویت افراد در شبکه‌های

اجتماعی مجازی بر گرایش‌ها تأثیرگذار است و هرچه این مدت زمان استفاده بیشتر باشد تأثیر آن هم بیشتر می‌شود. فرض اساسی این نظریه آن است که بین میزان مواجهه و استفاده از رسانه و واقعیت‌پنداری در محتوا و برنامه‌های آن رسانه ارتباط مستقیم وجود دارد. به این صورت که ساعت‌های متمادی مواجهه با رسانه‌ای خاص باعث ایجاد نگرش و دیدگاه‌های موافق با محتوای رسانه می‌شود. از آنجا که اکثر پاسخگویان در بین نسل جدید و جوان قرار دارند که گرایش و استفاده از رسانه‌ها در بین آنان رو به فزونی است؛ افزایش استفاده از رسانه‌های اجتماعی سبب افزایش تحرک اجتماعی بین‌نسلی آنها شده است.

نتایج بررسی تأثیر تقدیرگرایی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در زنان شهر دهلران نشان داد مقدار ضریب این تأثیر برابر $0/215-$ می‌باشد که با توجه به معناداری ضریب می‌توان گفت فرضیه چهارم پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. به این معنا که افزایش تقدیرگرایی در افراد سبب می‌شود تحرک اجتماعی بین‌نسلی در میان آنها کاهش پیدا کند. بنابراین، هرچه زنان به سمت تقدیرگرایی پیش بروند، تحرک اجتماعی آنان کمتر خواهد شد. براساس نظرات دورکیم و اشتراوس افراد تقدیرگرا تصور می‌کنند موفقیت و پیشرفت، وابسته به عواملی است که از کنترل آنها خارج است. به همین دلیل آنها به جای این که برای بهبود موقعیت موجود خود تلاش کنند، به شکلی منفعلانه آن را می‌پذیرند. در نتیجه، میزان تحرک اجتماعی آنها پایین است و یا تحرکی ندارند. راجرز معتقد است در جامعه تقدیرگرا توسعه‌ای رخ نخواهد داد. در جامعه مورد بررسی علاوه بر وجود امکانات رفاهی و سطحی از توسعه‌یافتگی، تقدیرگرایی نیز وجود دارد که بر اساس تحقیقات صورت گرفته می‌توان گفت تقدیرگرایی در بافت و سنت اجتماعی و تاریخی منطقه وجود دارد و آرامش روحی و روانی و رضایت از زندگی را در مردم ایجاد می‌کند و موجب صبر و استقامت و تدبیر درباره‌ی امور می‌شود. زیرا، داشتن این نوع نگاه باعث می‌شود افراد هنگام عدم دستیابی به آرزوها و عدم رفع مشکلات، خود را سرزنش نکنند و آن را تقدیر روزگار بدانند. این افراد معتقدند با داشتن سنت‌ها و اعتقاد به تقدیر بسیاری از مسائل و آسیب‌ها از بین خواهد رفت. در نهایت، روحیه تقدیرگرایی یکی از عواملی است که مانع پذیرش تغییر

در میان افراد می‌شود. یافته‌های این پژوهش صحت ادعای راجرز در زمینه تقدیرگرایی را تأیید می‌نماید و با نتایج زارع و لطفی (۱۳۹۲) مطابقت دارد.

نتایج بررسی تأثیر کلیشه‌های جنسیتی بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در زنان شهر دهلران نشان داد مقدار ضریب این تأثیر برابر $0/307$ - می‌باشد که با توجه به معناداری ضریب می‌توان گفت فرضیه پنجم نیز مورد تأیید است. یعنی افزایش تأثیرپذیری پاسخگویان از کلیشه‌های جنسیتی، میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی آن‌ها را کاهش می‌دهد. براساس نظریه سقف شیشه‌ای، نگرش‌ها و تعصبات منفی مانع صعود زنان و گروه‌های اقلیت و رای یک سطح خاص در سلسله مراتب سازمانی می‌شود. یک مانع، عمده برای زنانی که مایل‌اند به پست‌های بالای شغلی برسند، وجود محدودیت‌هایی است که از سوی جامعه، خانواده و خود زنان بر آنان تحمیل می‌شود. لذا تا وقتی که تصور ارائه شده از زنان همان تصور سنتی است که او را در حیطه خانه تعریف می‌کنند، نمی‌توان انتظار داشت آنها به فعالیت در عرصه اجتماع بپردازند. تأکید بر این تصویر از یک سو و شکل‌گیری این باور که اشتغال زنان موجب ضرررسانی به جامعه و اتلاف وقت و هزینه می‌گردد موجب شده که حضور زنان در بسیاری از مشاغل و ساخت قدرت پایین ارزیابی گردد و همین باعث می‌شود از نیروی مردان بیشتر از زنان در جامعه استفاده شود و می‌توان گفت آنچه در رسانه‌ها به تصویر در می‌آید در فرهنگ جامعه ریشه دارد. این نتیجه با نظریه سقف شیشه‌ای و یافته‌های ثقفی و راد (۱۳۹۴) همخوانی دارد.

در بخش مدل اندازه‌گیری نیز شاخص‌های پایایی (بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی) و روایی (میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده)، نتایج مطلوبی را نشان داده‌اند. در بخش ساختاری مدلسازی نیز شاخص (T-Value) نشان داد همه فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید می‌باشند و ضرایب مسیر نیز نشان دادند متغیر مصرف رسانه‌ای بیشترین تأثیر را بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان شهر دهلران دارد و تقدیرگرایی، کلیشه‌های جنسیتی، احساس عدالت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در مرتبه‌های بعد قرار دارند. همچنین، مقدار ضریب تعیین برای متغیر تحرک اجتماعی بین‌نسلی ($0/295$) نسبتاً متوسط ارزیابی می‌شود. نتایج بخش کلی مدلسازی معادلات ساختاری نیز نشان داد شاخص نیکویی برازش نیز در حد مطلوبی قرار دارد و مقدار آن ($0/421$) نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل کلی این پژوهش است.

در پایان باتوجه به نتایج حاصله پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به این‌که آگاهی از تحرک اجتماعی زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت جامعه می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های بهتر جامعه موثر باشد برای انجام پژوهش‌های بیشتر در این زمینه بایستی سرمایه‌گذاری بیشتری صورت گیرد.

- نتایج نشان داد سرمایه اجتماعی در ابعاد ساختاری، ارتباطی و شناختی بر تحرک اجتماعی زنان اثر مثبت دارد، بنابراین در جهت افزایش سرمایه اجتماعی زنان در جامعه تلاش شود تا این قشر بتواند همسان مردان، تحرک و پیشرفت اجتماعی مثبت و سازنده‌ای را تجربه کنند.

- در ایران به دلیل وابستگی موقعیت اقتصادی زنان به موقعیت همسر و پدر، سنجش تحرک اجتماعی زنان کار دشوار و پیچیده‌ای است. لذا باید تعاریف جدیدتری از تحرک اجتماعی متناسب با جامعه ایران ارائه شود.

- میزان دسترسی افراد به منابع علمی-فرهنگی به‌منظور ارتقاء سطح فرهنگ خانواده‌ها و افراد افزایش یابد.

- نتایج نشان داد رسانه‌ها بر تحرک اجتماعی زنان اثر مثبت دارند، بنابراین نسبت به افزایش سواد رسانه‌ای زنان و میزان دسترسی آنان به رسانه‌ها تلاش شود.

منابع

- آرون، ریمون. (۱۳۸۱). مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی. ترجمه منصور وثوقی. تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- اعزاز، شهلا. (۱۳۹۰). دگرگونی در نقش زنان، مجموعه مقالات، تهران، نشر اعلم
- افشانی، سیدعلیرضا، پارسامهر، مهربان و کریمیان، کبری. (۱۳۹۶). عوامل موثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد مطالعه: دانش‌آموزان دختر دبیرستان شهرکرد. علوم اجتماعی، ۲۵(۸۰)، ۲۳۷-۲۰۹.
- امینی‌خو، مصطفی. (۱۳۹۶). وضعیت تحرک اجتماعی مهاجرین روستا - شهری و ارتباط آن با نوع مهاجرت و برخی عوامل اجتماعی و جمعیت‌شناختی در شهرهای یاسوج و مادوان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج.
- ایمانی، الهه. (۱۳۸۴). بررسی فرصت‌های تحرک اجتماعی (بین‌نسلی) زنان در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه الزهرا.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران، دفتر مطالعات سیاسی وزارت کشور.
- تامین ملوین، روین. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری اجتماعی. ترجمه عبدالحسین نیک‌گوهر. تهران، نشر توتیا.
- توسلی، افسانه و جلالوند، انسیه. (۱۳۹۴). تفاوت سبک مدیریت زنان و مردان، ضرورت حضور زنان در عرصه‌های مدیریتی. همایش ملی حاکمیت شرکتی.
- تقفی، زهره و راد، فیروز. (۱۳۹۴). بررسی رابطه کلیشه‌های جنسیتی با مشارکت اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی شهر میاندوآب. مطالعات جامعه‌شناسی، ۲۲، ۴۶-۲۵.
- جابری، امید. (۱۳۷۵). آموزش و امید به تحرک اجتماعی (پژوهش در دبیرستان‌های پسرانه تهران پیرامون نابرابری آموزشی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی.

- حیدریان، امین و بابایی فرد، اسدالله. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *علوم اجتماعی*، ۱۲(۱)، ۱۱۷-۱۴۲.
- خوشرو، زینب، رضایی نسب، زهرا. (۱۳۹۳). بررسی مقایسه‌ای آرا و نظرات کارل مارکس و ماکس وبر در حوزه نابرابری اجتماعی. *مجله اقتصادی*، ۱۴(۷-۸)، ۷۳-۹۰.
- داوری، علی و آرشد رضازاده. (۱۳۹۶). مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS. تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ چهارم.
- راستی، هادی و اسماعیل رحمانی. (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر میزان تقدیرگرایی در نواحی روستایی (مورد مطالعه: شهرستان کنارک)، *راهبردی اجتماعی-فرهنگی*، ۵(۱۹)، ۱۶۷-۱۵۱.
- رفعت‌خواه، مریم و خیرخواه، فاطمه. (۱۳۹۲). مسائل و چالش‌های اشتغال زنان در ایران از دیدگاه شاغلین پست‌های مدیریتی. *مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی*، ۱(۲)، ۱۵۵-۱۳۰.
- زارع، بیژن و لطفی، مهوش. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی تحرک اجتماعی بین‌نسلی در شهر کرمانشاه. *تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری اجتماعی*، ۴(۱)، ۱۳۹-۱۱۳.
- زاهدی، محمدجواد. (۱۳۸۲). توسعه و نابرابری. تهران، انتشارات توتیا.
- سبحانی‌فرد، یاسر. (۱۳۹۵). مبانی و کاربرد تحلیل عاملی و مدل‌سازی معادلات ساختاری، همراه با استفاده از نرم‌افزارهای LISREL, Smart PLS 3, AMOS, SPSS, HLM. تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، چاپ اول.
- سلیمان پورعمران، محبوبه و شیرازی، زهره. (۱۳۹۶). شناسایی عوامل موثر بر ارتقای شغلی زنان در پست‌های مدیریتی سازمانی. *زن و فرهنگ*، ۹(۳۳)، ۱۲۴-۱۰۹.
- سورین، ورنر جی و تانکارد، جیمز دبلیو. (۱۳۸۴). نظریه‌های ارتباط. ترجمه علیرضا دهقان. تهران، انتشارات سیمای شرق.
- شریفیان، اکبر و فتوت، هدی. (۱۳۹۰). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد شیراز. *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۲(۸)، ۱۸۸-۱۵۳.

شمس‌الدینی، زهرا. (۱۳۹۵). بررسی میزان تقدیرگرایی و عوامل اجتماعی موثر بر آن: مطالعه موردی شهروندان ۶۵ - ۱۸ سال شهر کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید باهنر کرمان.

شیانی، ملیحه و موسوی، میرطاهر. (۱۳۹۰). تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی در شهر کرمان. *رفاه اجتماعی*، ۱۱(۴۱)، ۹۳-۱۲۱.

شیانی، ملیحه و احمدپور، خسرو. (۱۳۹۶). رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت اجتماعی شهروندان رشت. *رفاه اجتماعی*، ۱۷(۶۶)، ۲۵۵-۲۹۰.

شیرینی، سیدعیسی. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی تحرک اجتماعی و منزلت اجتماعی زنان در کشورهای صنعتی و غیرصنعتی در سال ۲۰۱۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال.

صداقت‌زادگان، شهناز، ملکی، امیر و خسروی، ناهید. (۱۳۹۶). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با نگرش به ارتقای مشارکت زنان در سطوح مدیریتی. *مشارکت و توسعه اجتماعی*، ۲(۴)، ۱۱۵-۱۳۸.

صفری، علی و فروغی ابری، معین. (۱۳۸۹). سقف شیشه‌ای و راه‌های شکستن آن برای زنان در ایران. *تدبیر*، ۲۱۷، ۴۸-۴۴.

قائم‌زاده، محمدسلیمان، مبارکی، محمد و محمودزاده، مرتضی. (۱۳۹۶). نوسازی یا بازتولید اجتماعی (مطالعه‌ای در خصوص قشربندی و تحرک اجتماعی). *تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری اجتماعی*، ۹(۴)، ۸۱-۱۱۴.

کریمی دستنایی، طاهره. (۱۳۹۸). شاخص شکاف جنسیتی ۲۰۲۰ در ایران و جهان. انتشارات اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران معاونت بررسی‌های اقتصادی، ۱۳-۱.

کلانتری، صمد و قائمی‌زاده، محمدسلیمان. (۱۳۸۱). تحرک اجتماعی و ساخت طبقاتی (مطالعه موردی شهر همدان). *جامعه‌شناسی ایران*، ۴(۴)، ۷-۱۰۰.

کوزر، لوئیس آلفرد. (۱۳۸۸). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران، نشر علمی.

کوئن، بروس. (۱۳۷۷). درآمدی به جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران، نشر توتیا، چاپ چهارم.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی. ترجمه حسن چاوشیان. تهران، نشر نی، چاپ دهم.
 لطفی، مهوش. (۱۳۸۷). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر تحرک اجتماعی در شهر کرمانشاه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
 لپیست، سیمور مارتین. (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی قشرها و نابرابری اجتماعی. ترجمه جواد افشار کهن. مشهد، انتشارات نیکا.

مصطفوی، مهناز. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت فردی، تحرک اجتماعی و فردگرایی در دانش‌آموزان دختر پایه اول دوره دوم متوسطه ناحیه دوم شهرستان بهارستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور، واحد تهران غرب.

معصومی‌راد، رضا و نایی، هوشنگ. (۱۳۹۲). عوامل اجتماعی موثر بر تحرک اجتماعی (شغلی) اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی. راهبرد اجتماعی و فرهنگی، ۲(۷)، ۱۳۳-۱۰۳.
 معمار، ثریا، عدلی‌پور، صمد و خاکسار، فائزه. (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تأکید بر بحران هویتی ایران). مطالعات و تحقیقات اجتماعی ایران، ۱(۴)، ۱۷۶-۱۵۵.

مقدم، مریم. (۱۳۹۷). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر شکل‌گیری کلیشه‌های جنسیتی. پژوهش در هنر و علوم انسانی، ۳(۵)، ۹۱-۱۰۴.

مولوی، الهام. (۱۳۹۲). تحرک اجتماعی بین‌نسلی و فرهنگ‌های طبقاتی "مطالعه خط سیر تحرک طبقاتی بین‌نسلی در شهر همدان و ارتباط آن با شکل‌گیری فرهنگ‌های طبقاتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا.

نایی، هوشنگ و معصومی‌راد، رضا. (۱۳۹۰). عوامل فرهنگی موثر بر تحرک اجتماعی مردان ۳۵ تا ۶۴ ساله شهر تهران. مطالعات جامعه‌شناختی، ۱۸(۳۹)، ۳۴-۱.

نوازنی، بهرام و یزدی، آرام. (۱۳۸۹). چالش‌های مدیریتی زنان در ایران؛ مطالعه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی به عنوان یک سازمان دولتی. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۶(۱)، ۲۱۷-۲۰۱.

نورعلیان، یاور. (۱۳۸۹). بررسی جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی و تحرک اجتماعی در شهر همدان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا.

نوروزی، حسین و نجات، سهیل. (۱۳۹۵). مدل‌سازی معادلات ساختاری به زبان ساده LISREL و Warp PLS. تهران، انتشارات فوژان، چاپ اول.
نیازی، محسن و شفائی مقدم، الهام. (۱۳۹۳). بررسی عوامل موثر بر میزان تقدیرگرایی زنان. جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۵(۱)، ۱۴۷-۱۲۳.

هزارجریبی، جعفر. (۱۳۹۰). بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۳)، ۶۲-۴۱.

هیر، جوزف. (۱۳۹۵). مدل‌سازی معادلات ساختاری کمترین مربعات جزئی (PLS - SEM). ترجمه عادل آذر و رسول غلامزاده. تهران، انتشارات نگاه دانش، چاپ اول.
یزدان‌پناه، لیلا. (۱۳۷۲). بررسی میزان تحرک شغلی بین نسلی در شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی.

Aminikho, M. (2016). *The state of social mobility of rural-urban migrants and its relationship with the type of migration and some social and demographic factors in the cities of Yasouj and Madawan*. Master's thesis, Faculty of Humanities, Yasouj University, Iran. (In Persian)

Arown, R. (2003). *Basic stages of thought in sociology* (Mansour Vousoghi). Tehran, Scientific and Cultural Publications. (In Persian)

Babaiefard, A. & Heydariyan, A. (2017). Investigating the effect of cultural capital on students' academic achievement. *Journal of social sciences ferdowsi university of mashhad*, 12(1), 117-142. (In Persian)

Breen, R. (2004). *Social Mobility in Europe*. Oxford University Press.

Brown, P. & James, D. (2020). Educational expansion, poverty reduction and social mobility: Reframing the debate. *International Journal of Educational Research*, 100, 101537.

- Chin, W. W. (1998b). The partial least squares approach for structural equation modelling. In G. A. Marcoulides (Ed.), *Modern methods for business research* (pp. 295-336). London: Lawrence Erlbaum Associates
- Cohen, B. J. (1999). *Introduction to Sociology*, (Mohsen Solasi), Tehran, Totia Publishing. fourth edition. (In Persian)
- Coser, L. A. (2010). *Life and Thought of Sociological Elders*, (Mohsen Solasi), Scientific publication. (In Persian)
- Davari, A. & Rezazadeh., A. (2016). *Structural equation modeling with PLS*, Tehran, Jahad Daneshgahi, Publishing Organization, Fourth Edition. Text in Persian
- Rasti, H., Rahmani., E(2016). Investigating Effective Factors on the Degree of Fatalism in Rural Areas (Case study: Konarak Township) . *The Socio –Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(19), 151-167. (In Persian)
- Duryea, S., De Freitas, L. B., Ozemela, L. M. G., Sampaio, B., Sampaio, G. R. & Trevisan, G. (2019). Universities and intergenerational social mobility in Brazil: Examining patterns by race and gender. *Journal of Economics, Race, and Policy*, 2: 240-256.
- Echine, A. (2019). Social media and social mobility: Exploring the role of social networks in the 2018 boycott campaign in Morocco. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(1), 59-78.
- Ezazi, S. (2012). *Transformation in the Role of Women*. Collection of Articles, Tehran. (In Persian)
- Garson, G. D. (2016). Partial least squares. *Regression and Structural Equation Models*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishing.
- Ghaemizadeh, M. S., Mobaraki, M. & Mahmoudzadeh, M. (2018). Modernization or social reproduction (A study on stratification and social mobility). *Journal of Social Analysis of Order and Social Security*, 4(72), 81-114. (In Persian)
- Giddens, A. (2010). *Sociology* (Hassan Chavoshian), Tehran, Ney Publishing. Tenth edition. (In Persian)
- Hair, J. F., Ringle, C. M. & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a Silver Bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(2), 139-150.
- Hezarjaribi, J. (2012). The study of feeling social justice and effective factors on it. *Journal of Applied Sociology*, 22(3), 41-62. (In Persian)
- Imani, G. (2016). *Examining the social mobility (intergenerational) opportunities of women in Tehran*. Master's thesis. Faculty of Economics and Social Sciences, Al-Zahra University, Iran. (In Persian)

- Jaberi, O. (1997). *Education and hope for social mobility (research in high schools in Tehran about educational inequality)*. Master Thesis. Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Iran. (In Persian)
- Kalantari, S. & Ghaemizadeh, M. S. (2003). Social mobility and class construction case study: Hamadan city. *Iranian Journal of Sociology*, 4(4), 7-100. (In Persian)
- Karimi Dastnaei, T. (2020). *Gender Gap Index 2020 in Iran and the world*, Tehran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture, Economic research department. (In Persian)
- Karimiyan, K., Parsamehr, M. & Afshani, S. A. (2018). Investigate psychological and social factors affecting trends of high school adolescent's girl in Shahrekord toward social network. *Social sciences*, 25(80), 209-237. (In Persian)
- Khoshro, Z. & Rezaeinasab, Z. (2013). A comparative study of the opinions of Karl Marx and Max Weber in the field of social inequality. *Journal of Economic*, 14(7-8), 73-90. (In Persian)
- Latan, H. & Ghozali, I. (2013). The results of partial least squares-structural equation modelling analyses (PLS-SEM). *Available at SSRN 2364191*.
- Lin, S. C. & Huang, Y. M. (2005). The role of social capital in the relationship between human capital and career mobility: Moderator or mediator? *Journal of Intellectual Capital*, 6(2): 191-205.
- Lipset, S. M. (2002). *Sociology of Stratification and Social Inequality*, translated by Javad Afshar Kohan, Mashhad: Nika Publications. (In Persian)
- Lotfi, M. (2009). *A Study of Social Factors Affecting Social Mobility in Kermanshah*, M.Sc. Thesis, Tehran Teacher Training University, Faculty of Literature and Humanities. (In Persian)
- Luke, N. & Munshi, K. (2011). Women as agents of change: Female income and mobility in India. *Journal of Development Economics*, 94(1): 1-17.
- Masoumirad, R. & Naebi, H. (2014). Social factors affecting the social mobility of faculty members of Islamic Azad University. *The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord*, 2(7), 103-133. (In Persian)
- Memar, S., Adlipoor, S. & Khaksar, F. (2013). Virtual social networks and identity crisis (with emphasis on identity crisis in Iran). *Quartely of Social Studies and Research in Iran*, 1(4), 155-176. (In Persian)
- Mitra, A. (2008). Social capital, livelihood and upward mobility. *Habitat International*, 32(2), 261-269.
- Moghadam, M. (2018). Investigating the social factors affecting the formation of gender stereotypes. *Scientific-Specialized Monthly of Research in Arts and Humanities*, 3(5), 91-104. (In Persian)

- Molavi, E. (2013). *Intergenerational social mobility and class cultures "Study of the trajectory of intergenerational class mobility in the Hamadan City and its relationship with the formation of class cultures*, M.Sc. Thesis, Faculty Literature and Humanities, Bu Ali Sina University, Iran. (In Persian)
- Mostafavi, M. (2018). *Investigating the effect of virtual social networks on individual identity, social mobility and individualism in first grade high school girls in the second district of Baharestan*, Master's thesis, Payam Noor University, West Tehran Branch, Iran. (In Persian)
- Navazeni, B. & Yazdi, A. (2011). Management challenges for Iranian women: A case study of Imam Khomeini International University as a governmental organization. *Research Letter of Political Science*, 6(1), 201-217. (In Persian)
- Nayebi, H. & Masoumirad, R. (2012). A study of cultural factors influencing social mobility. *Sociological Review*, 18(39), 1-34. (In Persian)
- Niyazi, M. & Shafaei Aghdam, E. (2015). An investigation of factors affecting the rate of fatalism among women, *Cultural Sociology, Institute of Humanities and Cultural Studies*, 5(1), 123-147. (In Persian)
- Noor Alian, Y. (2010). *Sociological study of the relationship between social capital and social mobility in the city of Hamadan*. Master Thesis, Bu Ali Sina University, Faculty of Economics and Social Sciences, Iran. (In Persian)
- Noroozi, H. & Nejat, S. (2015). *Structural equation modeling in simple language LISREL and Warp PLS*. Tehran, Fujan Publications, first edition. (In Persian)
- Putnam, R. (2001). *Democracy and Civil Traditions* (Mohammad Taghi Delfrooz), Tehran, Salam Newspaper. (In Persian)
- Rafatkah., M. & Kheirkhah, F. (2012). The issues and challenges of women's employment in Iran from the view point of working managers. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 1(2), 130-156. (In Persian)
- Rasti, H. & Rahmani, E. (2017). Investigating effective factors on the degree of fatalism in rural areas (Case study: Konarak Township). *The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord*, 5(19), 151-167.
- Safari, A. & Foroghi Abri, M. (2011). Glass ceiling and ways to break it for women in Iran. *Tadbir*, 217, 48-44. (In Persian)
- Saghafi, Z. & Rad, F. (2014). Examine the relationship between gender stereotypes and social participation among female students of Islamic

- Azad University of Miyandoab. *The Journal of Sociology Studies*, 7(22), 25-45. (In Persian)
- Sanchez, G. (2013). PLS path modeling with R, trowchez editions. Berkeley, 2013. G Sanchez. Also available at <http://www.gastonsanchez.com/PLSPathModelingwithR.pdf>.
- Sedaghatzdeghan, S. H., Maleki, A. & Khosravi, N. (2017). The study on social factors relevant to attitude in promotion of women's participation in managerial levels. *Journal of Participation and Social Development*, 2(4), 115-138. (In Persian)
- Shams Addini, Z. (2017). *A study of the degree of destiny and social factors affecting it: case study of citizens aged 18-65 in Kerman*, Masters Thesis, Shahid Bahonar University of Kerman, Iran. (In Persian)
- Sharifiyan, A. & Fotovat, H. (2011). Social capital and quality of life case study of Shiraz university students (Pardis Branch). *Social Development and Welfare Planning*, 3(8), 153-188. (In Persian)
- Shiani, M. & Ahmadpour, K. (2017). The study of relationship between social capital and social identity among citizens of Rasht. *Social Welfare Quarterly*, 17(66), 255-290. (In Persian)
- Shiani, M. & Mousavi, M. (2011). Analyzing the social capital status in Kerman city. *Social Welfare Quarterly*, 11(41), 93-122. (In Persian)
- Shirini, S. I. (2015). *A comparative study of social mobility and social status of women in industrial and non-industrial countries in 2013*, M.Sc Thesis, Islamic Azad University, Khalkhal Branch, Iran. (In Persian)
- Sobhanifard, Y. (2016). *Basics and application of factor analysis and structural equation modeling, using LISREL, Smart PLS 3, AMOS, SPSS, HLM software, Tehran, Imam sadiq university Press, First Edition*. (In Persian)
- Suleiman Pouromran, M. & Shirazi, Z. (2016). Identifying factors affecting the career advancement of women in organizational management positions. *Women and Culture*, 9(33), 109-124. (In Persian)
- Tavassoli, A. & Jalalvand, E. (2016). Differences between men and women management style, the need for women to be present in management, The Second National Conference on Corporate *Governance in line with the policy of resistance economy*, Al-Zahra University, Iran. (In Persian)
- Tumin, M. M. (2007). *Social stratification: the forms and functions of inequality* (Abdolhossein Nikgozar), Tehran: Totia Publishing. (In Persian)
- Wong, K. K. K. (2013). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) techniques using SmartPLS. *Marketing Bulletin*, 24(1), 1-32.

- Yazdanpanah, L. (1993). *The Study of Intergenerational Job Mobility in Shiraz*, M.Sc. Thesis, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabai University, Iran. (In Persian)
- Zahedi, M. J. (2004). *Development and inequality*. Tehran, Tutia Publications. (In Persian)
- Zare, B. & Lotfi, M. (2014). Sociological analysis of intergenerational social mobility in Kermanshah city. *Social Analysis of Order and Social Inequality*, 4(1), 113-139. (In Persian)
- Zhang, J. H., Yu, M. L., Wu, F. W. & Chen, W. (2013). Human capital of family and social mobility in rural areas – evidence from China. *Journal of Integrative Agriculture*, 12(10), 1905-1915.

© 2022 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BYNC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

نویسندگان

M.bagheri@Scu.ac.ir

معصومه باقری

دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.

A.boudaghi@scu.ac.ir

علی بوداقی

استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.

karamifrouzan7729@gmail.com

فروزان کرمی

کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.